

Van het bestuur

Nadat ik gisteren in de kou een Rotskruiper heb gezien in de groeve bij de Pietersberg voelt de winterse temperatuur van vandaag (29 november) prettig minder koud aan. Bij zo'n soort als de Rotskruiper had ik voorheen alleen kijkplezier met meer dan 25 graden en ik bevond me dan een heel stuk zuidelijker dan Nederland. Maar goed, snel terug naar de werkelijkheid binnen de vogelwerkgroep. Na de vacatureoproep in de vorige Mourik zijn er al twee vacatures opgevuld. Marcel Bingley wil het beheer van de website overnemen en Harvey van Diek gaat samen met Marijn Nijssen de organisatie van de natuurfotowedstrijd 'De Gouden Bevertak' overnemen. Fantastisch dat die twee dit gaan doen! Maar dan blijven nog altijd twee belangrijke vacatures over, namelijk die van voorzitter en secretaris. Voor deze twee functies zijn nog geen mensen gevonden. Daar de huidige voorzitter en secretaris zich niet herkiesbaar stellen, hebben we écht nieuwe mensen nodig in 2011. Om een idee te krijgen van de tijdsinvestering: het bestuur vergadert vier tot vijf keer per jaar, vergaderduur al gelang de situatie twee tot drie uur. Waar het even kan wordt via de mail gecommuniceerd hetgeen scheelt in vergadertijd. Per week ben je er een uurtje of zo mee kwijt. Ik spreek dan even voor mezelf als secretaris...

Wat wordt verwacht van de nieuwe secretaris?

Hij/zij houdt de post bij die per adres bij het Natuurmuseum binnenkomt; beantwoordt vragen die op het info-mailadres binnenkomen of stuurt die door naar degene die hierover gaat; houdt de ledenlijst bij; verstuurt regelmatig een update hiervan naar de penningmeester. Tenslotte notuleert de secretaris bij de ALV en bestuursvergaderingen.

Wat wordt verwacht van de nieuwe voorzitter?

Hij/zij zorgt voor de communicatie tussen het bestuur, de leden en pers en tussen de bestuursleden onderling in geval van problemen. Hij is het aanspreekpunt van het bestuur bij leden, voert het woord op de ALV en de bestuursvergadering. Ook neemt hij de leiding als er tussentijds zaken besloten moeten worden die het bestuur aangaan.

Geïnteresseerden kunnen me mailen op peter.hoppenbrouwers@planet.nl of bellen op 024-3234751. Tenslotte wil ik iedereen alvast prettige Kerstdagen en een gelukkig 2011 wensen! Namens het bestuur, Peter Hoppenbrouwers

P.s. Door alweer een bomvolle Mourik zijn enkele artikelen noodgedwongen doorgeschoven!

Sluitingsdatum kopij volgende Mourik: 15 februari 2011

**Maandag 28 maart 2011 - Algemene Ledenvergadering
SOVON in Natuurplaza (Mercator III), Toernooiveld 1, Aanvang 20.00 uur**



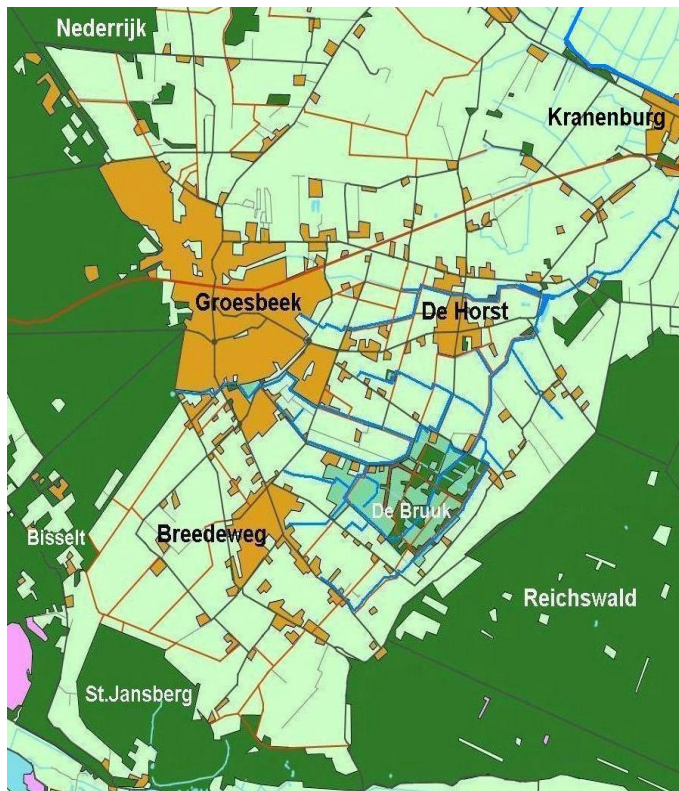
Op initiatief van (een toen nog) jonge vogelaar Jan Jacobs werd in 1984 gestart met een reeks bekendtellingen in het bekken van Groesbeek. Tijdens zo'n bekendtelling, doorgaans in de wintermaanden november tot en met maart, worden alle watervogels geteld bij de waterwegen rondom kerkdorp De Horst. Dit paste de eerste drie jaar in een groter regionaal netwerk van bekendtellingen, gecoördineerd door Dick Visser, Henk de Vries en Dik Heg (Heg 1987, Visser 1985). Het doel daarvan was om inzicht te krijgen in het voorkomen van beekvogels en de rol van verschillende waterlopen hierin. In 1987 besloot het VWG-bestuur deze tellingen niet langer grootschalig te organiseren (Heg 1987). Op enkele plekken zijn de tellingen toch voortgezet, in Groesbeek met uitzondering van enkele jaren, tot op de dag van vandaag.

Gebied

Het telgebied (fig.1) ligt omsloten door een hoefijzervormige stuwwal over de lijn Nederrijk – Bisselt – St. Jansberg – Reichswald, die uit zand, grind en löss is opgebouwd. In het bekken zelf wordt ook veel leem en klei gevonden. Neerslag die op de stuwwal valt, kan gemakkelijk de grond inzakken doordat de bodemdeeltjes daar grof zijn. In het bekken wordt het water beter vastgehouden door de kleinere bodemdeeltjes, en sijpelt dus niet snel weg. Dit zorgt er ook voor dat het grondwater uit de stuwwal dichterbij de oppervlakte komt naarmate het afzakt naar het bekken. Zo wordt het grondwater uit een groot gebied verzameld in de laagte rondom De Horst, en afgevoerd via talloze kleine slootjes en beekjes naar de brede waterloop Vortse Brug bij de zgn. Zandvanger, waarvandaan een grotere beek het water via Kranenburg afvoert naar de Waal. Dichtbij het laagste punt in het bekken, de Kuul, bevindt zich het natuurgebied De Bruuk, met de kenmerkende blauwgraslanden. Deze blauwgraslanden zijn onder andere ontstaan door de aanwezigheid van kwelwater.

Het is deze kwel die ook de Groesbeekse beken in de winter zo bijzonder maakt. Bij aanhoudende vorst vriezen stilstaande wateren zoals meren, plassen en drassige weilanden dicht. Doordat de beken en slootjes blijven stromen door voortdurende watertoevoer door kwel, vriezen deze minder snel dicht. Het gebied biedt dus ook bij vorst open water dat toch kleinschalig is. De beken liggen veelal tussen weilanden en dienen ook voor drainage ervan waardoor er niet veel ruimte is voor natuur. Ze zijn meestal een halve meter breed (maximaal 1,5 m) en de oevers zijn steil (hoek ten opzichte van een horizontaal vlak is bijna 45°) en begroeid met gras. In de afgelopen vijf jaar is er op

sommige trajecten geprobeerd de beek een natuurlijker karakter te geven door afvlakking en verbreding van de oevers langs de Drulse beek, het laten kronkelen van de Leijgraaf door een bredere strook ruigte, en kap van een populierenbos voor plaatsing van een retentiebekken bij de Middenbeek. Ook zijn er poelen gegraven op De Mies, Hulschbroek, Spoorgat, Schildbroek, Steenbroekse hei, 't Slumke, Vortse brug en bij de Ashorst en de Koningin Wilhelminaweg. De beken langs De Foeperpot en De Bruuk lagen van oudsher al in een wat natuurlijkere omgeving.



Figuur 1. Ligging van het telgebied. In het grootste deel van de sloten en beken (blauw) werden de beekvogels geteld.

Telmethode

In de periode 1984-2010 hebben in totaal 20 personen meegewerkt met de bekendtellingen. Per telling waren steeds een tot zeven personen aanwezig. Een telling duurt ongeveer drie à vier uur en wordt uitgevoerd in de ochtend. In de meeste winters werd slechts één keer geteld, terwijl in de eerste drie winters drie of vier keer werd geteld. Soms verdeelden de tellers zich over meerdere groepen die tegelijk langs verschillende beken telden. Tijdens een telling werden alle beken en sloten afgekeken met een verrekijker en daarna afgelopen om ook kleinere in het gras verstopte vogels zoals Waterpiepers te ontdekken. IJsvogels zaten vaak op een dammetje of duiker (betonnen buis die een bruggetje ondersteunt).

Als een IJsvogel aan de achterkant van de duiker zit en je hem voorbij loopt, vliegt hij vaak door de buis terug over het water naar een andere duiker. Het bleek dus belangrijk om achterom te kijken bij het passeren van een duiker om geen IJsvogel te missen.

Rond 2000 werd ontdekt dat op het veld in De Bruuk tussen de twee hoofdpaden vanaf de Ashorst vaak Bokjes zitten. Vanaf toen is hier vaak gezocht naar Bokjes, door het veld systematisch af te lopen.

Tenminste alle vogels die zich bij de wateren bevonden, werden ingetekend op een 1:15.000 kaart, eventueel ook waarnemingen van watervogels in het weiland, roofvogels, winterse zangvogels en Reeën ter plaatse.

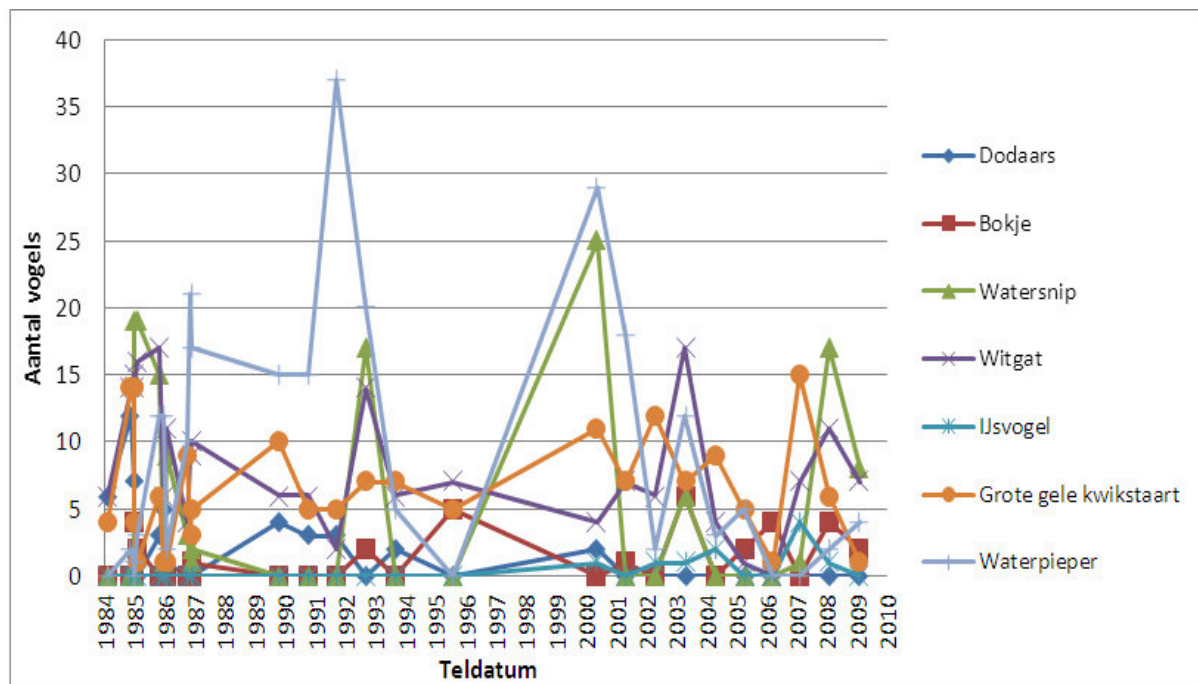
Na afloop kwamen de tellers bij elkaar om de ochtend te evalueren en dubbeltellingen weg te strepen om de totalen te bepalen.

Resultaten

Een deel van de resultaten is eerder gepubliceerd (Jacobs 1985, Heg 1987, Pouwels 2006, Visser 1985). Toen werd ingegaan op de ecologie van Witgatje en Waterpieper, de determinatie van enkele beekvogels en hun voorkomen en dit in relatie tot het weer. In dit artikel richt ik me eerst op het voorkomen van zeven typische beekvogels. Hierbij wordt nader ingegaan op de effecten van het weer en daarna wordt gekeken naar trends van de aantallen beekvogels over de tijd. Tenslotte worden de schaarsere of minder goed gedocumenteerde soorten besproken.

Invloed van weer op aantallen beekvogels

Allereerst zijn de aantallen waargenomen watervogels uitgezet tegen de tijd (fig.2) voor de zeven best gedocumenteerde soorten die regelmatig werden gezien. De Dodaarzen werden gezien bij de Vorste Brug, Bokjes langs de beken en in De Bruuk, Watersnip, Witgatje, IJsvogel en Grote gele kwikstaart langs de beken en Waterpiepers langs sloten of soms in groepjes in het weiland.



Figuur 2. Aantallen beekvogels per telling in de periode 1984-2010.

Vervolgens is voor elke soort bekeken welke weersomstandigheid de aantallen het beste verklaart. De onderzochte weersomstandigheden zijn de gemiddelde maximum- en minimumtemperatuur en de neerslag op de teldag, en het gemiddelde van de teldag en een, twee of drie dagen daaraan voorafgaand. Ook is de winterstrengheid bekeken van de

winters daaraan voorafgaand, en het gemiddelde van elke twee of drie van deze opeenvolgende winters.

De weergegevens zijn ontleend aan het KNMI (KNMI 2010), omdat de tellers zelf maar af en toe het weer hebben bijgehouden. Voor de eerste vier weersomstandigheden zijn de gegevens van het dichtstbijzijnde weerstation Volkel gebruikt, hemelsbreed 25 km vanaf Groesbeek. Voor de winterstrengheid zijn de gegevens van De Bilt genomen (hemelsbreed

Soort	Best verklarende weersomstandigheid	Regressie-coëfficiënt	Verklaarde variantie (R^2)	P-waarde
Dodaars	Strengheid winter 2 en 3 jaar geleden	0.09	0.13	0.12
IJsvogel	Strengheid winter teljaar en vorig jaar	-0.03	0.12	0.13
Grote gele kwikstaart	Strengheid winter vorig jaar	-0.14	0.22	0.04
Watersnip	Gemiddelde temperatuur teldag	-1.04	0.53	<0.01
Witgatje	Minimum temperatuur teldag	-0.50	0.37	<0.01
Bokje	Minimum temperatuur teldag	-0.13	0.18	0.03

Tabel 1. Effecten van weersomstandigheden op de getelde aantallen van 6 soorten beekvogels. Voor elke soort is het best verklarende model gegeven, en voor dat model de verandering van het aantal vogels per °C of vorstgetaleenheid (Regressiecoëfficiënt), de verklaarde variantie (R^2), en de significantie (P-waarde). Significante verbanden ($P < 0.05$) zijn vetgedrukt.

82 km vanaf Groesbeek), omdat voor bepaling van de strengheid van winters het vorstgetal van IJnsen is gebruikt, wat voor De Bilt is gedefinieerd (IJnsen 1981). Het vorstgetal kan waarden aannemen van 0 (winter zonder vorst) tot 100 (strengst denkbare winter) en wordt berekend voor de winter aan het begin van een bepaald jaar. Omdat er niet in elke winter evenveel tellingen waren, is ervoor gekozen om bij vorstgetallen te werken met gemiddelde aantallen vogels per telling in een winter.

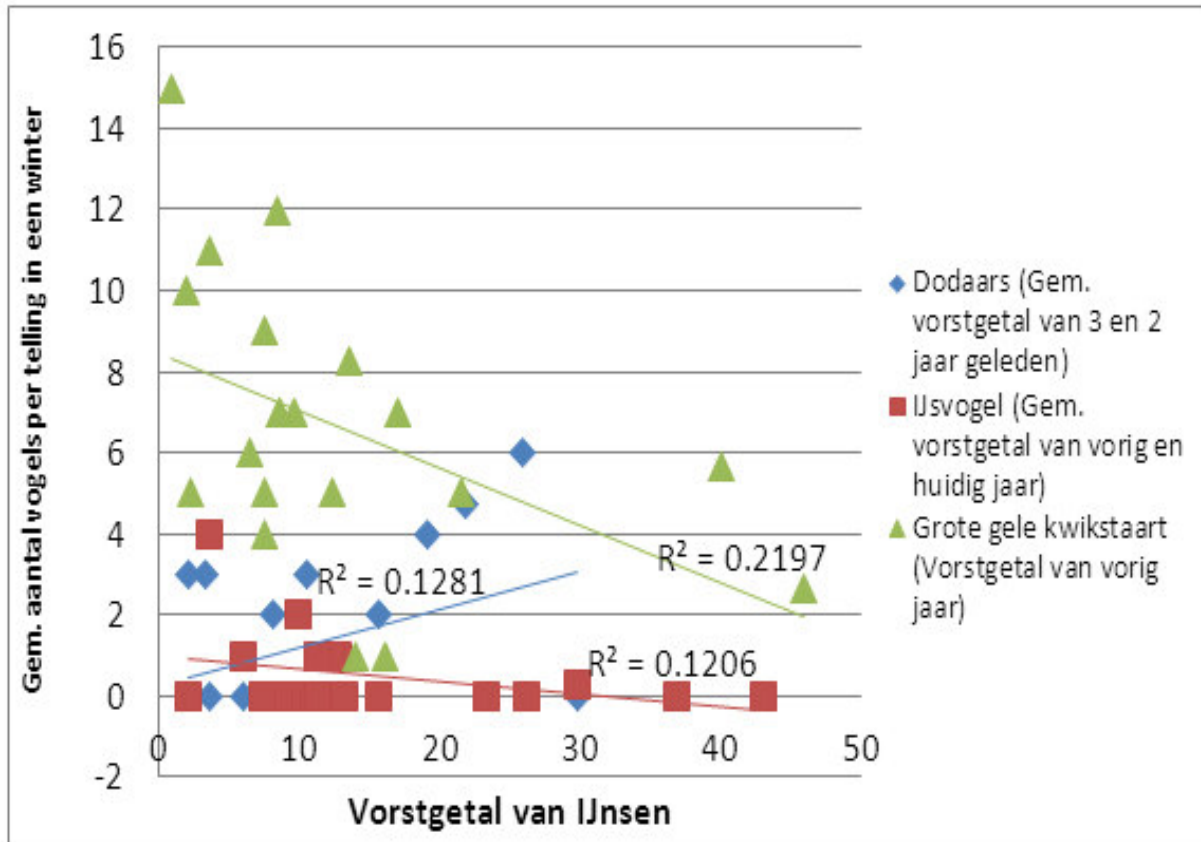
De weersomstandigheid die de aantallen van een soort het beste verklaart, heeft de hoogste verklaarde variantie (R^2) in een lineaire regressie. Als maat voor de betrouwbaarheid van het verband tussen weer en aantallen is de kans P berekend. Deze geeft aan met welke kans het gevonden verband (of een sterker verband) bereikt kan worden door toeval. Hoe kleiner deze kans, hoe betrouwbaarder het verband. In Tabel 1 zijn de uitkomsten gegeven voor zes van de bovengenoemde soorten.

Op basis van deze analyse worden drie groepen onderscheiden: (1) soorten waarbij de aantallen afhangen van de strengheid van de winter (of voorgaande winters), (2) soorten waarbij de aantallen afhangen van de temperatuur op de teldag (of voorgaande dagen), en (3) soorten waarbij geen verband met weer werd gevonden.

Groep 1: Strengheid winter: Dodaars, IJsvogel en Grote gele kwikstaart

Deze soorten lijken beïnvloed te worden door winterstrengheid (fig.3). Het aantal Dodaarzen lijkt iets hoger te zijn als de winters van twee en drie jaar geleden strenger waren. Het is moeilijk hiervoor een precieze verklaring te vinden, maar blijkbaar brengt een aantal strenge winters op rij meer Dodaarzen naar Groesbeek. De R^2 voor dit verband is

0.13, een waarde die door toeval bereikt kan worden met een kans P van 0.12. Het verband is daarom erg onzeker.

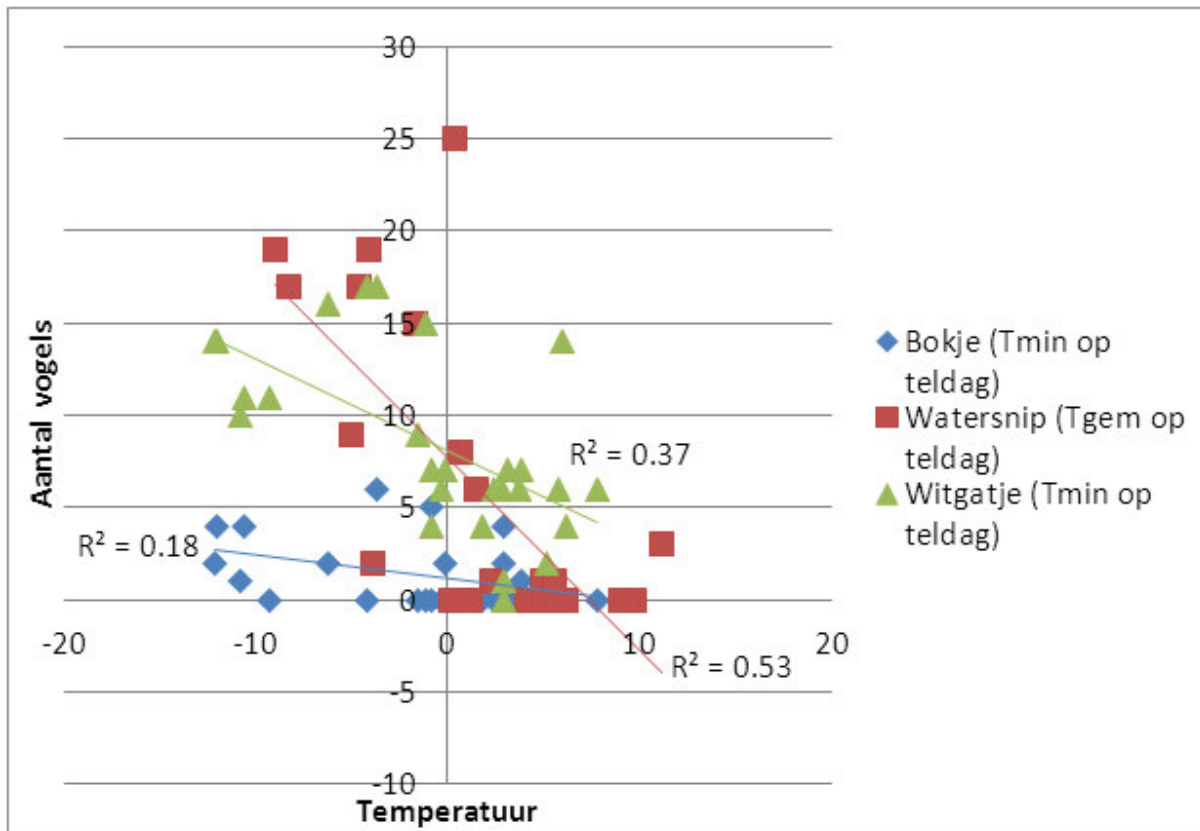


Figuur 3. Relatie van winterstrengheid tot aantallen Dodaarzen, IJsvogels en Grote gele kwikstaarten.

De aantallen IJsvogels nemen juist af bij een hoger gemiddeld vorstgetal van vorige en huidige winter. De gangbare verklaring hiervoor is dat er grote sterfte onder IJsvogels optreedt in strengere winters omdat het voedsel in de vorm van visjes onbereikbaar wordt als de wateren dichtvriezen. Op landelijk niveau is dit effect duidelijk te merken (SOVON Vogelonderzoek Nederland 2010), terwijl in Groesbeek het verband minder sterk is ($R^2=0.12$, $P=0.13$). Dit kan komen doordat de invloed van strenge winters in Groesbeek minder sterk is. De beken vriezen minder snel dicht door de stroming veroorzaakt door kwel. En eigenlijk blijven het noordelijke deel van de Leijgraaf, de Vorste brug en de afvoer van de waterzuivering bij De Bruuk altijd wel open omdat deze trajecten watervallen bevatten of snel stromen. Ze worden immers gevoed door meerdere kleine beekjes. Bovendien is het pas gezuiverde rioolwater iets verwarmd.

Grote gele kwikstaarten zijn ook in kleinere aantallen te vinden als de voorgaande winter strenger was. Het ligt voor de hand dat hier hetzelfde mechanisme werkt als bij de IJsvogel. Maar het aantal Grote gele kwikken correleert het beste met het vorstgetal van alléén de voorgaande winter ($R^2=0.22$, $P=0.04$). Neem je de telwinter erbij dan wordt de $R^2=0.19$ en $P=0.06$. Bij de IJsvogel kan toeval een grotere rol spelen omdat de aantallen in de analyses daar nog kleiner zijn. Je zou immers verwachten dat het vorstgetal van alléén de

afgelopen winter beter verband houdt met de aantallen, omdat dit vorstgetal op alle tellingen in de volgende winter dezelfde invloed heeft, terwijl het vorstgetal van de telwinter een vertekend beeld kan geven als bijvoorbeeld de maand na de telling erg koud is. Van de andere kant kan een goed broedseizoen tussen twee strenge winters de invloed van vorstgetallen vervagen.



Figuur 4. Relatie van temperatuur op teldag tot aantallen Bokjes, Watersnippen en Witgatjes.

Groep 2: Temperatuur op de teldag: Bokje, Watersnip en Witgatje

Bij Bokje, Watersnip en Witgatje zien we patronen met het weer op de teldag (fig.4). Naarmate de minimum (Bokje en Witgatje) of gemiddelde (Watersnip) temperatuur op de teldag lager ligt, zijn de getelde aantallen groter. Omdat de temperatuur op de teldag zelf de grootste invloed heeft op de aantallen, moet het gaan om een snel proces dat de aantalswisselingen veroorzaakt. De verklaring is dan ook dat deze vogels in periodes zonder vorst het liefste bij stilstaand water zitten (plassen, drassen, poelen), en gedwongen worden te verhuizen naar open stromend water als hun voorkeursplekken dichtvriezen. Dat dit zo gaat, werd voor Bokjes vastgesteld binnen het telgebied. Bij strenge vorst kan het bewuste veldje in De Bruuk dichtvriezen. Daar zitten dan geen Bokjes meer, maar wel wordt hetzelfde aantal bokjes gevonden langs de slootjes aangrenzend aan De Bruuk.

Waarschijnlijk gaat het dus om dezelfde individuen die zich over enkele honderden meters hebben verplaatst.

Tellen in verschillende biotopen (blauwgrasland en beken) vervaagt dus de invloed van vorst op de aantallen, als de verplaatsingen van Bokjes, Watersnippen en Witgatjes naar stromend water plaatsvindt binnen het telgebied. Het verband met de temperatuur is bij Watersnip ($R^2=0.53$, $P<0.0001$) en Witgatje ($R^2=0.37$, $P<0.001$) duidelijker dan bij het Bokje ($R^2=0.18$, $P=0.03$). Dit kan toeval zijn (wederom kleine aantallen), of het kan zo zijn dat Watersnippen en Witgatjes zich over grotere afstanden verplaatsen dan Bokjes als reactie op vorst. Of het is zo dat de uitstapjes van alledrie de soorten even ver zijn maar dat Watersnippen en Witgatjes minder worden opgemerkt buiten de beken en sloten. Niet alle plassen en natte weilanden, waar ze zouden kunnen zitten, worden namelijk geteld. Maar volgens Heg (1985) zitten Witgatjes in de maanden november tot en met maart vooral bij beken en veel minder bij (tijdelijke) plassen en afgravingen. Jacobs (1985) vond trouwens dat het aantal Witgatjes binnen één winter niet afhangt van korte-termijntemperaturen.

Groep 3: Waterpieper

Voor de Waterpieper werden geen duidelijke verbanden tussen weer en aantallen gevonden (R^2 bedraagt bij de Waterpieper hooguit 0.07, en dus is P minstens 0.27). Misschien heeft de Waterpieper een meer invasief karakter. Engels (1988) zag dat de aantallen wel afhangen van de temperatuur in Groesbeek (zoals bij groep 2) maar noemt voedselaanbod, winterstrengheid en trek als factoren die waarschijnlijk ook een rol spelen. De eerste jaren speelde er mogelijk ook een waarnemerseffect (Jacobs 1985). Toen was het nog gedurfd om een Waterpieper als zodanig te determineren door de geringe ervaring met de soort.

Soort	Regressie-coëfficiënt	P-waarde	Trendindicatie
Dodaars	-0.81	<0.01	sterke afname
IJsvogel	0.40	0.10	sterke toename
Grote gele kwikstaart	-0.05	0.83	geen trend
Watersnip	0.10	0.49	geen trend
Witgatje	-0.30	0.06	afname
Bokje	0.46	0.01	sterke toename
Waterpieper	0.00	0.56	geen trend

Tabel 2. Trends van 7 soorten beekvogels over de periode 1984-2010, gecorrigeerd voor effecten van weer (door meervoudige lineaire regressie met aantal getelde vogels als afhankelijke variabele en jaar en weersomstandigheid als verklarende variabelen). De regressiecoëfficiënt van de trend is de jaarlijkse verandering van het aantal vogels, de P-waarde is de significantie. Significante trends ($P<0.05$) en sterke aanwijzingen ($0.05\leq P\leq 0.10$) zijn vetgedrukt.

Trends

De telgegevens lenen zich slecht voor trendberekeningen omdat de database slechts 30 momentopnames omvat. Eén van de redenen om voorzichtig om te gaan met momentopnames is hierboven beschreven: het weer kan op korte en lange termijn invloed op de aantallen hebben. Anderzijds hebben daadwerkelijke trends waarschijnlijk ook invloed gehad op de hierboven beschreven verbanden. Daarom is besloten om een analyse te maken met meervoudige lineaire regressie. In deze analyse wordt het effect van de datum en het weer op de getelde aantallen watervogels tegelijk bepaald. De trend die hieruit komt, geeft het effect van de datum (dus een gewone trend over de tijd), terwijl er is gecorrigeerd voor het effect van het weer, en andersom.

Dit is gedaan voor de zes soorten van groepen 1 en 2. Voor Waterpieper is in plaats daarvan een directe trend gemaakt, omdat er geen invloeden van het weer werden gevonden.

De resultaten staan in tabel 2. De betrouwbaarheid van de gevonden trend is wederom gegeven onder de P-waarde, onder regressiecoëfficiënt de aantalsverandering per jaar. Op basis daarvan is een trendindicatie aan elke soort toegekend zoals gehanteerd in Van Roomen *et al.* (2002), alleen werd de optie 'te weinig data' genegeerd. Als basiswaarde is voor elke soort het gemiddeld aantal vogels per telwinter genomen over de gehele periode (1984-2010).

Voor Grote gele kwikstaart, Watersnip en Waterpieper werden geen significante trends ($P < 0.05$) gevonden, noch sterke aanwijzingen voor trends ($0.05 \leq P \leq 0.10$). Witgatje en Dodaars zijn significant afgenomen resp. sterk afgenomen, IJsvogel en Bokje zijn daarentegen beide sterk toegenomen. De toename bij Bokje komt ongetwijfeld mede doordat vanaf 2000 ook het veldje in De Bruuk is geteld.

Andere soorten

Andere soorten die werden waargenomen bij de Groesbeekse waterwegen zijn Aalscholver, Ooievaar, Knobbeltwaan, Boerengans, Krakeend, Meerkooit en Waterral. Deze soorten werden zelden gezien (1-4 keer) en met hooguit twee exemplaren. Grote zilverreiger, Nijlgans, Wintertaling, Waterhoen, Witte kwikstaart en Graspieper werden vaker gezien (4-15 keer) met 1-10 exemplaren per keer. Blauwe reiger en Wilde eend werden niet systematisch geteld (slechts 9 keer genoteerd), deze soorten werden te gewoon bevonden. Bovendien zit een groot deel van de Blauwe reigers niet bij de beken maar in de weilanden tussen Plakseweg en Leijgraaf. Beide soorten waren in 2010 op hun hoogste aantallen (25 resp. 134). Wilde eenden zitten tegenwoordig vooral bij de nieuwe plas op De Mies, daarvoor was de Vortse brug de belangrijkste plek. Ook noemenswaardig zijn de waarnemingen van Grote zaagbek (7♀, Vortse brug), Pijlstaart (1♂, Bruuk) en één Waterspreeuw die Jan Jacobs alle deed in de wintermaanden van 1985 buiten de tellingen. De Waterspreeuw zat bij de Oude Leijgraaf waar deze onder de Lage Horst door gaat. Opvallend is dat Wintertaling, Krakeend, Pijlstaart en Grote zaagbek alleen werden gezien tijdens strenge winters.

Vogels die zich niet bij de beken bevonden werden met wisselende volledigheid genoteerd. Zo werden tijdens de tellingen Buizerds opgeschreven (1-13 ex. per telling), enkele Sperwers en Torenvalken en één maal een Blauwe kiekendief in 1994. Begin 1996 werden twee Europese kanaries gezien bij het terrein van voetbalclub De Treffers. Wanneer men door De Bruuk liep van het voormalig vuilstort naar de Nieuwe Leijgraaf, werden Grote bonte specht, Groene specht, Koperwiek, Fazant en Houtsnip gezien. Goudvinken waren daar soms aanwezig in kleine groepen (4-5 ex. per telling), Rietgors, Putter en Sijs in groepen van tientallen, terwijl Sijs maximaal 102 exemplaren per telling bereikte. Begin 2005 werden vier Reeën gezien die achter elkaar uit stand de ca. 1,5 meter brede Nieuwe Leijgraaf oversprongen. In de weilanden en akkers bij De Horst zijn groepen geteld van 20 Holenduiven, 80 Houtduiven, 90 Kokmeeuwen en 180 Stormmeeuwen. Ook Kieviten (13) en Wulpen (1 en 11) zaten in de weilanden, op dagen met ongeveer vijf graden vorst.



Sloten zoals de Middenbeek blijven bij vorst open omdat het water snel genoeg stroomt.

Foto: Kees Schreven.

Discussie

Zeven typische beekvogels zijn min of meer onder te verdelen in drie groepen, als we kijken naar de weersomstandigheden die de getelde aantallen het beste verklaren. Maar veel beschreven verbanden zijn nogal onzeker. Deels wordt dit verklaard door de kleine aantallen vogels. Daarnaast komt dit doordat de tellingen niet volledig gestandaardiseerd

zijn gedaan. Ook is de habitatsamenstelling binnen het telgebied veranderd. Er was bijvoorbeeld in de jaren '80-'90 minder bebouwing en meer weiland in het westen. Misschien is de aantrekkelijkheid van het gebied voor bepaalde soorten hierdoor veranderd. Tenslotte was er vroeger een waarnemerseffect voor de Waterpieper en is het tellen van Bokjes ietwat veranderd.

Bokje, Watersnip en Witgatje lijken vooral langs de Groesbeekse beken en sloten te vertoeven als de wateren elders dicht zijn gevroren. Helaas is de bewijsvoering eenzijdig. Bekentellingen zijn na 1987 niet meer in het gehele VWG-werkgebied georganiseerd, waardoor we weinig weten over de aantalsveranderingen van Bokjes, Watersnippen en Witgatjes voor stilstaande wateren. Maar ook in het Groesbeekse studiegebied zijn niet alle plassen en drassige weilanden consistent geteld, wat de mogelijkheid openlaat dat de migratie als reactie op temperatuursdalingen over kleine afstanden plaatsvindt, en zelfs binnen het telgebied kan gebeuren, zoals bij het Bokje werd opgemerkt.

Ring- of zenderonderzoek kan dit soort zaken ophelderen en specificeren waar de vogels vandaan komen, en dus welke gebieden met elkaar in verbinding staan. Daarnaast kan er worden gekeken naar de ingetekende kaartjes en waarnemingen uit archieven en op sites zoals Waarneming.nl en Telmee.nl, om habitatkeuze bij een bepaald weertype te bepalen.

Aan een klein telgebied zitten voor- en nadelen. Voordelen zijn dat het hele gebied aan dezelfde weerssituatie onderhevig is, wat handig is voor een analyse (hoewel hier de weergegevens uit Volkel en De Bilt zijn gebruikt), en dat slechts een klein aantal tellers volstaat voor een simultane telling. Nadeel is dat de aantallen waargenomen vogels niet al te groot zijn, hetgeen waarschijnlijk ook zijn parten heeft gespeeld in de significantie van de gevonden verbanden met het weer. Een oplossing is om eenvoudigweg vaker te tellen. De eerste drie jaar werd dit wel gedaan. De bekendtellingen bestrijken 27 jaar, maar tegelijk slechts 30 momentopnames. Zoals aangegeven kunnen meer factoren de aantallen beekvogels in Groesbeek bepalen dan alleen winterweer. Dit verklaart dus maar een klein deel van de aantalswisselingen.

Het is duidelijk dat het Groesbeekse bekken een bijzonder gebied is. De stuwwal zorgt voor kwel, en de kwel zorgt voor de schijnbaar altijd stromende beekjes. Stuwwallen en glaciale bekkens zijn schaars in Nederland en zijn te vinden op de lijn Haarlem – Nijmegen. Maar ook langs rivieren kan kwel optreden als de rivier hoog genoeg staat om het water onder de dijk door te drukken.

Dankwoord

De tellers van de bekendtellingen wil ik hartelijk bedanken voor hun inzet. Dit zijn: Jan Jacobs, Ronald Zollinger, Gerard Müskens, Johan Thissen, Jeroen Bultjes, Henk Klaassen, Leon Engels, Michiel van der Weide, Menno Hornman, Marijn Nijssen, Raymond Klaassen, Paul van der Horst, Paul Leenders, Michel Rouw, Peter Alblas, Stijn Schreven, Henk Eikholt, Youri van der Horst en Peter Pouwels. Zelf telde ik ook mee.

Stijn Schreven hielp dankbaar bij het maken van figuur 1. Jan Jacobs bedank ik voor de oude Mouriknummers en voor de oude gegevens uit zijn veldboekjes en de gezellige uitleg

hierbij. Tenslotte bedank ik Raymond Klaassen die commentaar gaf op een eerdere versie van dit artikel en die mij attendeerde op de techniek van de meervoudige regressie, die beter bleek dan een zelf verzonnen methode.



In strenge winters kunnen veel Gr. g. kwikstaarten sterven, wat je terugziet in lagere aantallen in de volgende winter. Ashorst, 11-01-09. Foto: Jan Jacobs.

Literatuur

- ENGELS, L. (1988) De Waterpieper *Anthus spinoletta spinoletta* in het Rijk van Nijmegen en omstreken 1966-1986. Mourik 14(1): 1-47
- JACOBS, J. (1985) Bekentellingen. Tellingen van beekvogels in Groesbeek winter 1984/85. Mourik 11(2): 66-68
- HEG, D. (1985) Het Witgatje *Tringa ochropus* L. in het Rijk van Nijmegen e.o. 1960-1984. Mourik 11(5): 153-201
- HEG, D. (1987) Bekentellingen in het Rijk van Nijmegen e.o. 1983/1984 t.m. 1985/1986. Mourik 13(2): 6-8
- KNMI KONINKLIJK NEDERLANDS METEOROLOGISCH INSTITUUT (2010) Klimatologie. Daggegevens van het weer in Nederland. www.knmi.nl/klimatologie/daggegevens/index.cgi of www.knmi.nl/klimatologie/daggegevens/download.html (8 november 2010)
- POUWELS, P. (2006) Bekentelling rondom Groesbeek. Milieujournaal 123/124: 30-33
- VAN ROOMEN M.W.J ET AL & SOVON GANZEN- EN ZWANENWERK GROEP (2002) Watervogels in Nederland in 2000/2001. SOVON-monitoringsrapport 2002/4, RIZA-rapport BM02.15. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND (2010) Koude winters leveren winnaars en verliezers op bij Nederlandse vogelpopulaties. Winterweer wordt IJsvogels fataal, opmars zuidelijke soorten zet toch door. Persbericht 12 april 2010, Nijmegen
- VISSER, D. (1985) Bekentelling november 1984. Mourik 11(4): 126-130
- IJNSEN, F. (1981) Onderzoek naar het optreden van winterweer in Nederland. KNMI W.R. 74-2



Met een groep van 15 deelnemers is de vogelwerkgroep dit jaar weer neergestreken bij de familie Talsma op Schiermonnikoog. Op de vrijdag van de heenreis werden de deelnemers met drie verschillende boottochten naar het eiland gebracht. 's Ochtends had ik Cas Lankveld in Nijmegen opgehaald en hadden we een gezellige tocht met wat omwegen achter de rug toen we bij de middagboot Jan Hartog en de broertjes Jasper en Joep Hooymans tegenkwamen. Met een kop erwtensoep en een broodje bal werd het weekend feestelijk geopend om daarna naar het dek te gaan om te zien of er al wat te spotten was. Aan dek waren verschillende groepen vogelaars te herkennen tussen het publiek. Een groep uit Amersfoort bleek later het huisje naast ons gehuurd te hebben. Aan de andere kant zat een grote groep van SOVON.

Tijdens de overtocht werden Fuut, Aalscholver, Eider, Scholekster, Drieteenstrandloper, Wulp en meeuw spec. in redelijke aantallen geteld. Bij het binnenvaren stond het water erg laag en was er een straffe oostenwind die ons het hele weekend parten zou spelen.

Na het regelen van fietsen (Jan had zijn eigen fiets mee) snel naar het huisje. Daar een bed kiezen, spullen uitpakken en erop uit. In de buurt van het huisje was al veel te zien. In een kale boom zat een Smelleken op de uitkijk die steeds opvloog maar met een snelle vlucht ook steeds terugkeerde. Wat verder op langs het fietspad een Tapuit, een Graspieper, Putters, een Fazant en overvliegende Koperwieken. Verder op en langs het fietspad veel koeien die geen haast maakten om ons er door te laten. Beneden bij de strandtent Merlijn sprongen in de struiken Putters van tak tot tak en waren ook meeuw, Groenling, Vink, Zwarte kraai, Spreewen en (waarschijnlijk) gorzen in de duinen.

De oostenwind was niet bepaald gunstig voor de trek aan zee. We hebben even staan kijken, maar er kwam bijna niets langsgevlogen. Via het bos zijn we toen richting Westerplas gefietst. Daarbij waren we opeens Joep kwijt die een geluidje had gehoord dat hij niet direct kon plaatsen en vol in de rem was gegaan. Daar ter plaatse bleken een Goudhaan, Zwartkop, specht en Sijsjes te zitten. Nadat Joep mij vakkundig het Sijsje had aangewezen dat op drie meter afstand bleek te zitten kon ik een paar mooie foto's maken. Het was dat weekend niet het allerbeste weer voor mooie foto's, maar we moeten het er maar mee doen. Verder op nog Keep, Heggemus, Tjiftjaf, Staartmees, Merel en verschillende Hazen gezien. We zijn onderweg nog op alle plekken gestopt waar we vorig jaar een Bladkoning hadden. Joep en Jasper hadden die nog niet op hun lijst en waren er

op gebrand dit jaar een soort toe te kunnen voegen. Helaas kwam de Bladkoning dat weekend niet echt in beeld (alleen Daan Vreugdenhil heeft hem gehoord).

Aan de rand van de bebouwde kom nog een groep Vinken en Kepen en een onzekere Sneeuwgorz. Op de akker zaten de Nijlgans en wat Fazanten. Achter langs de Westerplas nog een Gekraagde Roodstaart en bij de kijkhut verschillende collega-vogelaars. De plas zat goed vol met (helaas) vooral gewone soorten zoals Aalscholver, Kleine en Grote zilverreiger, Blauwe reiger, Lepelaar, Krakeend, Wilde eend, Slobbeend, Pijlstaart, Smient, Wintertaling, Bergeend, Dodaars, Kolgans, Grauwe gans, Knobbelswaan, Meerkoet en Waterhoen. De reigers hadden hier hun rustplaats voor de nacht en bevolkten verschillende grote struiken bij het meer.

Het werd snel donker en via de dijk, tegen de wind in, zijn we toen weer naar het huisje gefietst. 's Avonds nog met zijn allen naar restaurant De Ware Jacob voor een warme maaltijd. Daar sloot Jan uit Arnhem zich bij ons aan om samen te eten. Jan had een tentje (fris!) bij boer Talsma op het land staan. Niet iedereen werd even vlot bediend (je kan hier misschien beter maar geen Portobello's bestellen) maar het smaakte allemaal goed. Na nog een tocht tegen de staffe wind in bleek het huisje iets minder gezellig dan vorig jaar. De clubfauteuils waren er niet meer en de houtkachel bleek niet gemakkelijk aan de praat te krijgen. Verschillende vogelaars doken vroeg in bed en zo was de avond al snel afgelopen.

Na een nacht waar sommigen prima sliepen en anderen niet tegen het gesnurk bestand bleken te zijn konden we aan het ontbijt dat al keurig georganiseerd was. En daarna weer op vogeltocht. Vlak bij het huisje stond een grote groep Goudplevieren, Rotgans en Brandgans. Het bungalowparkje (met parklandschap) was goed voor Vink, Keep, Merel, Spreeuw, Roodborst, Heggemus en veel Hazen. Via een klein paadje kwamen we aan de dijk aan de wadkant, waar drie Geelgorzen tussen de stenen zaten. Anderen hadden al de Strandleeuwrik in vizier gehad maar die was weggevlogen toen wij keken. Het was die ochtend een mager zonnetje en veel wind, niet ideaal voor Peter Hoppenbrouwers in zijn sweater en ook niet voor ons. We zijn toch maar even langs het huisje gefietst om wat warmers aan te trekken. Bij de boerderij zijn we eerst een rondje te voet gaan maken. De Smelleken zat er dit keer niet maar rondom waren Boerenzwaluw, Merel, Koperwiek, Grote lijster, Keep, Vink en op een paaltje een mooie Slechtvalk. Die bleef mooi zitten maar was wat ver weg voor een mooie foto. Laurens heeft nog een omtrekkende beweging gemaakt voor een mooiere plaat.

Vervolgens naar de Kobbeduinen gefietst. Dat is de meest oostelijke kant van het eiland. Vorig jaar zijn we daar niet geweest, maar het was best de moeite waard. Veel duinen en struiken met Goudhaan, Gekraagde roodstaart, Witte kwikstaart, Spreeuw, Roodborst, Buizerd en Wilde eend. Gelukkig werd het langzaamaan lekker warm en zijn we naar strandtent Merlijn gefietst voor een (dure) kop soep. Het werd niet gewaardeerd dat sommigen hun eigen brood bij zich hadden.

Daarna een tijdje in de duinen gezeten met telescopen en verrekijkers. Dat was in het zonnetje heel goed uit te houden. Er was niet veel trek, maar toen Laurens riep en we snel

de goede kant op keken hadden we een jong en ouder Jan-van-Gent in beeld, en later ook een Zwarte zee-eend en een Roodkeelduiker ('ja daar, boven die rode mevrouw!'). Daarna een hele tijd niets, uit verveling toen maar naar Kite-surfers gekeken.

Vervolgens naar de vuurtoren gefietst met een Sperwer en een Torenavalk die achter een Zwarte kraai aan zat. Langs de dijk nog Steenloper, Keep, Tapuit en Bonte strandloper. En toen terug naar het huisje en nog eens naar De Ware Jacob. Om het goed te maken werden dit keer de Portobello's als eerste gebracht. Toen lekkere biertjes op tafel verschenen werden nog herinneringen opgehaald over een Bière du Corsaire in een rode fles met veel bezinksel. Later bij het huisje onder het genot van een biertje nog een fotoshow van vorig jaar op de laptop maar de sfeer kwam er niet echt in helaas.

Zondag nog eens alle leuke plekken op het eiland opgezocht. Bij de jachthaven ligt een stukje drijfzand waar (net als vorig jaar) Strandleeuwerik, Tapuit en Bontbekplevier te zien waren. Aan zee ook veel Steenloper, lijster, Kanoet, Wulp en Scholekster. De koffie in het restaurant smaakte prima.

Niet zelf gezien, maar wel gemeld zijn onder meer de Kleine rietgans, Zwarte rotgans, Krooneend, Tafeleend, Bruine en Blauwe kiekendief, Havik, Waterral, Kluut, Zilverplevier, Bokje, Baardman en Vuurgoudhaan.

Dit jaar was er duidelijk minder een groepsgevoel dan de vorige keer. Sommige groepjes waren 's ochtends al direct snel weg en lieten de boel de boel. Niet iedereen zat te wachten om minder ervaren vogelaars op sleeptouw te nemen. Ik begrijp goed dat ervaren vogelaars ook wel eens alleen op pad willen, maar ik vond het wel jammer. Op de terugweg nog wel vier vogelaars weer comfortabel naar huis gebracht.

Eerste broedpoging van Lepelaars in de Gelderse Poort

Harvey van Diek, info@harveyvandiek.nl



Voor het eerst in de geschiedenis van de Gelderse Poort heeft een paar Lepelaars een broedpoging ondernomen op het wilgeneilandje in de Oude waal. Dit was voor mij (en enkele anderen) aanleiding om het paar gedurende het broedseizoen te volgen in de hoop dat er ook jongen geboren zouden worden. Hieronder een kleine weerslag van mijn bevindingen, aangevuld met waarnemingen van anderen.

Op 31 mei 2010 fietste ik mijn dagelijkse weg van mijn huis in Ooij, via de Ooijse Bandijk naar het SOVON-kantoor in Natuurplaza op de Nijmeegse campus. Toen ik langs het wilgeneilandje fietste, zag ik er een witte vogel op een van de struiken staan er van uitgaande dat het een van de regelmatig aanwezige Grote zilverreigers betrof. Toen ik toch even stopte en beter keek, bleek het een Lepelaar te zijn. Niet veel later zag ik dat er een tweede exemplaar bij stond en ze tot een paring overgingen. Toen ik nog beter keek, bleek dat ze op een soort van nest stonden. Nu werd ik toch wel wat zenuwachtig. Was het echt een nest? Zouden ze gaan broeden? Zou het het eerste territorium in de Gelderse Poort zijn? Ik besloot mijn bevindingen even voor me zelf te houden, zodat er niet meteen een toeloop van mensen zou ontstaan. De Oude Waal is nogal een drukke plek en als er steeds mensen op de dijk zouden gaan zitten, zou dat mogelijk verstoring kunnen veroorzaken. Het nest, of wat dat bosje takken dan ook was, zat redelijk verstopt in de struik en je kon er slechts vanaf een kant een heel klein beetje op kijken.

Op 6 juni zag ik een van de twee Lepelaars met een tak vanaf de dijk naar het nest vliegen. Daarna zag ik bijna dagelijks tot 27 juli dat een van de twee exemplaren op het nest zat. Een van de twee Lepelaars bleek gekleurdingd met code AAAJ aan de linkerpoot. Om de rechterpoot zat een koperen kleine ring boven loopbeen. Speurwerk van Menno Hornman die de vogel ook had afgelezen (evenals Berend Voslamber), leverde de volgende informatie op van Thomas Blanchon uit Frankrijk:

'A A A J Banded on 24.04.2008 at the stage of 'Chick, second week', Banaston -Radeau / Grande Camargue -Bouches-du-Rhône -FRANCE (N43 °28'36, E04 °29'03) PVC band: AAAJ in black on white background, reading direction: from top to bottom, position: left tibia, Metal ring: CF28931, position: right tibia, Sex: Unknown.'

Een van de vogels was dus twee jaar oud.

Inmiddels waren meerdere mensen ingelicht, waaronder SBB die samen met mij en enkele anderen (o.a. Jeroen Helmer, Franz Josef Killewald) het broedgeval in de gaten hield. Even

leek het erop dat er jongen waren, op basis van bedelgeluiden die Jeroen Helmer meende te horen, maar dat bleek vals alarm. Helaas bleek het nest bij een controle van SBB op 21 juli leeg, terwijl er tegen die tijd allang jongen hadden moeten zijn. Kleine stukjes eierschaal maakten duidelijk dat er tenminste eieren zijn geweest, maar dat de jongen zeer waarschijnlijk nooit zijn uitgekomen (foto 1). Het ouderpaar is zeer waarschijnlijk vertrokken na de zware storm van half juli, toen het nest scheefgezakt was. De weken en maanden erna waren er steeds wisselende aantallen Lepelaars bij de Oude Waal aanwezig, waaronder het gekleurringde exemplaar van het broedpaar. De grootste groep bedroeg 37 exemplaren op het schiereiland van de Oude Waal op 6 aug. (Mark Wilkinson op www.waarneming.nl). Tot in november werden er Lepelaars waargenomen in ons werkgebied.

De Oude Waal is blijkbaar zo geschikt geworden dat Lepelaars zich er thuis voelen. Met spanning wordt het komend voorjaar afgewacht in de hoop op een nieuwe broedpoging. Het eilandje zou met gemak meerdere nesten kunnen herbergen al is het te hopen dat de Bever van de Oude Waal niet al te enthousiast aan de wilgen knaagt. De boom waar het nest in zat, was al 'beknaagd'.



Foto 1: Verlaten lepelaarnest, Oude Waal, 21 juli 2010.

Foto: Franz Josef Killewald



Zaterdag 13 november heeft de excursie naar de Kraanvogels in de omgeving van Diepholz (Dld) plaatsgevonden. Onder leiding van Jos van Oostveen zijn we met z'n tien, verdeeld over drie auto's, richting Diepholz gereden.

Na een rit van ruim tweeënhalf uur hadden we de eerste stop in het gebied. In dit gebied zijn vorig jaar behoorlijk wat Grote zilverreigers waargenomen o.a. door Jos. Dit jaar bleek het echter tegen te vallen en bleef het aantal beperkt tot een enkele Grote zilverreiger. Wel vlogen er in de bomen langs de weg Putters, Sijsjes, Koolmezen en Pimpelmezen heen en weer. Na een kort stuk verder gereden te hebben, kregen we de eerste groepen Kraanvogels in zicht. Na een aantal groepen van drie exemplaren (twee adulten en één juveniel) kregen we ook grotere groepen Kraanvogels in zicht.

Rondrijdend door de regio van Diepenholz kwamen we op een landweggetje de eerste grote groep Kraanvogels tegen. De schatting lag tussen de 2.000 en 3.000 Kraanvogels. Het bleek erg moeilijk om dichtbij de groepen Kraanvogels te komen, aangezien ze erg snel opschrikken en wegvliegen. Toch hebben we op één van de landwegen stil gestaan om daar naar de 1000-en Kraanvogels te kijken. Bij deze groep Kraanvogels bleken ook veel ganzen te zitten, zoals een 100-tal Toendrarietganzen, naar schatting 10.000 Kolganzen (waarvan ook heel veel in de lucht), een 1000-tal Rietganzen, een hele grote groep Kieviten (met Spreeuwen) in de lucht die niet echt haast hadden om verder te vliegen en een tweetal Blauwe Kiekendieven.

Na de eerste grote groep Kraanvogels gezien te hebben zijn we naar het natuurgebied Neustädter Moor gereden. Dit is één van de natuurgebieden die door de Kraanvogels gebruikt worden om te overnachten. We waren rond het middaguur bij het natuurgebied, dus de invallende Kraanvogels waren nog niet aanwezig. Vanuit de uitkijkpost/vogelhut wel een Torenvalk gezien. Op een wat grotere afstand werd een biddende Buizerd waargenomen, die al snel bevestigd werd als Ruigpootbuizerd. Deze was een aantal keer zeer mooi te bekijken door één van de telescopen. Naast de Ruigpootbuizerd ook een erg rode Buizerd gezien en een tweetal 'normale' Buizerden. De omgeving leek erg geschikt voor een Klapetekster en deze werd dan op grote afstand uiteindelijk ontdekt. De Klapetekster kwam uiteindelijk ook nog heel dichtbij zitten, zodat die heel mooi te bekijken was.

Aangezien de Kraanvogels de komende paar uur nog niet verwacht werden, besloten we om nog door het gebied te rijden. Daar weer vele Kraanvogels gezien, zowel in grote

groepen, als in familiegroepjes. Echter, de meeste Kraanvogels bleken erg alert te zijn en lieten zich niet echt van dichtbij bekijken. Uiteindelijk ook een aantal losse familiegroepen gevonden die zich wel heel mooi lieten bekijken. Het verschil tussen de volwassen exemplaren en de juvenielen was heel mooi te zien.

Rond een uur of drie zijn we weer teruggedreden naar de uitkijkpost/vogelkijkhut bij het Neustädter Moor om daar de invallende Kraanvogels te zien. Dit bleek een groot succes te zijn, waarbij we uiteindelijk 7.000 Kraanvogels gezien hebben. Letterlijk vanuit alle richtingen kwamen ze in groepen van soms meer dan 600 exemplaren aanvliegen. De meeste bleven redelijk ver weg zitten, maar waren wel goed te zien. Er werd zelfs baltsgedrag waargenomen! Rond de zonsondergang nam de intensiteit af en toen ook het zicht door de kijkers slecht was, bleek het wel afgelopen te zijn.

Tijdens het kijken naar de invallende Kraanvogels hebben we ook weer de Ruigpootbuizerd gezien, evenals een viertal andere Buizerden. Het viel op dat er meer dan een paartje Blauwe kiekendieven aanwezig was, toen drie mannetjes tegelijk te zien waren. Het gebied bleek ook een slaapplek voor de Blauwe kiekendieven te zijn.

Andere vogels die we in het gebied hebben waargenomen zijn een Slechtvalk, Kramsvogels, een groep Wulpen, overvliegende Kleine Rietganzen, een vliegende groep van 600+ Kieviten die ook geen haast hadden om verder te vliegen en twee overvliegende Canadese Ganzen. Uiteindelijk zijn we na zonsondergang weer richting huis gereden, met een stop bij een Duitse snackbar.

In totaal zijn er 53 soorten waargenomen (niet door iedereen). Voor een overzicht kan je op het profiel van Jeroen Veeke kijken op www.observado.org.



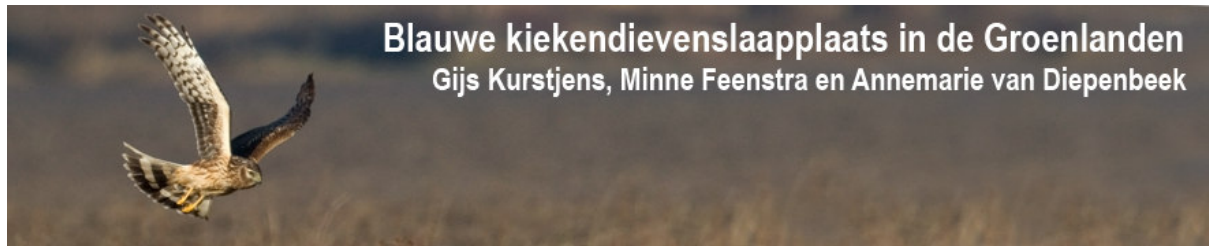
Een Klaapekster heel dichtbij.

Foto: Adriaan Vos



Kraanvogelouder met jong.

Foto: Adriaan Vos



Blauwe kiekendievenslaapplaats in de Groenlanden
Gijs Kurstjens, Minne Feenstra en Annemarie van Diepenbeek

Afgelopen winter was eens ouderwets koud met vooral een langdurig pak sneeuw. Vanaf januari resulteerde dat in flinke aantallen Blauwe kiekendieven onder meer in de Gelderse Poort (figuur 1). Op 2 januari 2010 ontdekte de eerste auteur bij toeval twee vrouwelijke Blauwe kieken die tegen de avond richting een rietmoerasje in de Groenlanden-Zuid vlogen. Omdat de precieze slaapplaats niet was gevonden, is enkele dagen later opnieuw gepost in de avondschemer. Op 6 januari werden minimaal drie vrouwen gezien en werd de exacte locatie gevonden. Mogelijk maakte ook een man gebruik van deze plaats, maar het is niet gezien dat de vogel ook daadwerkelijk in het rietmoeras landde. Op 20 januari bleek de slaapplaats niet meer in gebruik. Dit artikel gaat in op de kenmerken van de slaapplaats en het voedsel van de vogels.

Eerste slaapplaats

Voor zover bekend is dit de eerste slaapplaats van Blauwe kiekendieven uit de Gelderse Poort. Er is één historische aanwijzing voor de aanwezigheid van een slaapplaats in de Ooijpolder. Jeroen Helmer zag op 5 januari 1981 vier exemplaren in de avondschemer in de omgeving van het westelijk deel van het Circul van de Ooij (Brouwer e.a. 1985). Verdere details ontbreken, maar er is een goede kans dat de vogels indertijd ook ergens in de rietmoerassen van de Groenlanden hebben geslapen.

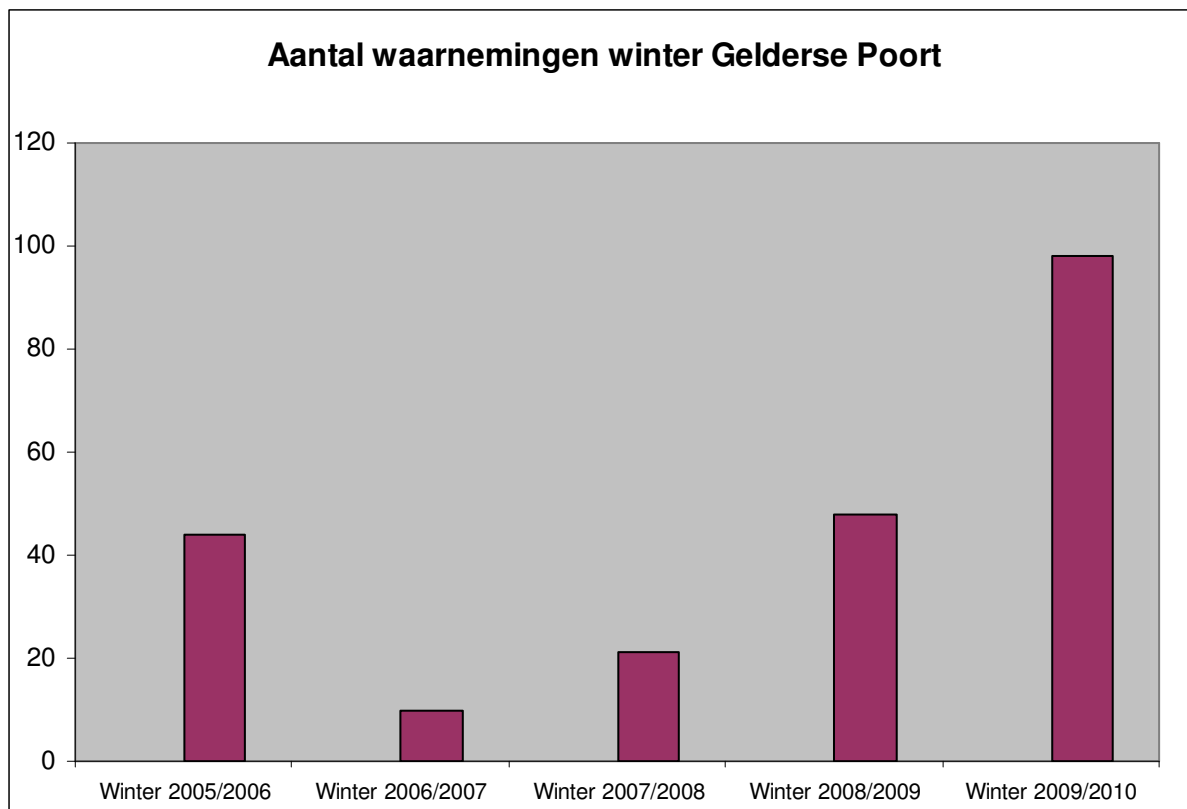
Gezien waarnemingen van maar liefst 5 exemplaren in de Millingerwaard/ Klompenwaard in de late namiddag van 10 januari 2010 (door de eerste auteur), was er de afgelopen winter naar verwachting elders in het gebied nog een slaapplaats. Van één exemplaar is in de namiddag gezien dat deze opvloog vanuit de Millingerwaard om in noordoostelijke richting te verdwijnen (richting Klompenwaard?). Maar ook rondom het Millingerduin zijn nog laat in de middag bij beginnende schemer twee exemplaren jagend gezien (1 man en 1 vrouw). Van de rietmoerassen langs de Oude Rijnstrangen zijn overigens tot op heden geen slaapplaatsen bekend ondanks gericht onderzoek (pers. med. O. Klaassen).

Net buiten de Gelderse Poort in de Havikerwaard langs de IJssel bij Rheden was in de koude maand januari 1997 een slaapplaats van maximaal vier exemplaren aanwezig in een smalle strook rietmoeras langs de Lamme IJssel (Schoppers, 1997). In een akker die was ingezaaid met een groenbemester in het binnendijs gelegen Duivensche Broek sliepen eind december 2004 maximaal 12 vrouwtjes/ juvenielen. In de loop van januari 2005 bleek dat de meeste vogels de slaapplaats hadden verlaten om op de Veluwezoom te overnachten (Klaassen, 2008). Beide locaties bleken tot nu toe eenmalige slaapplaatsen te zijn.

Omschrijving van de slaapplaats

Op 6 januari 2010 rond 16.45 uur – het moment van zonsondergang – kwamen de vogels aanvliegen vanuit zuidoostelijke richting (Circul). Vervolgens gingen ze nog eens een kwartier rondjes vliegen boven de rietmoerassen. Vrij plotseling doken de vogels een voor een achter elkaar in het rietmoeras van de Groenlanden-Zuid.

Op 15 januari is de slaapplaats overdag bezocht om braakballen en andere sporen te zoeken. De vogels bleken te slapen op omgeknakte stengels van Mattenbies en Grote lisdodde, ongeveer in het midden van een groter rietveld (figuur 3). Rond de slaapplaats stond het riet in laarsdiep water. Tijdens het bezoek was er sprake van smeltend ijs. Aan de hand van platgedrukte vegetatie, uitwerpselen en urineklodders, enkele donsveertjes en braakballen konden slaapplaatsen van drie individuele vogels worden onderscheiden. Er zijn in totaal twee braakballen verzameld (figuur 4), die uit resten van kleine vogels bestonden.

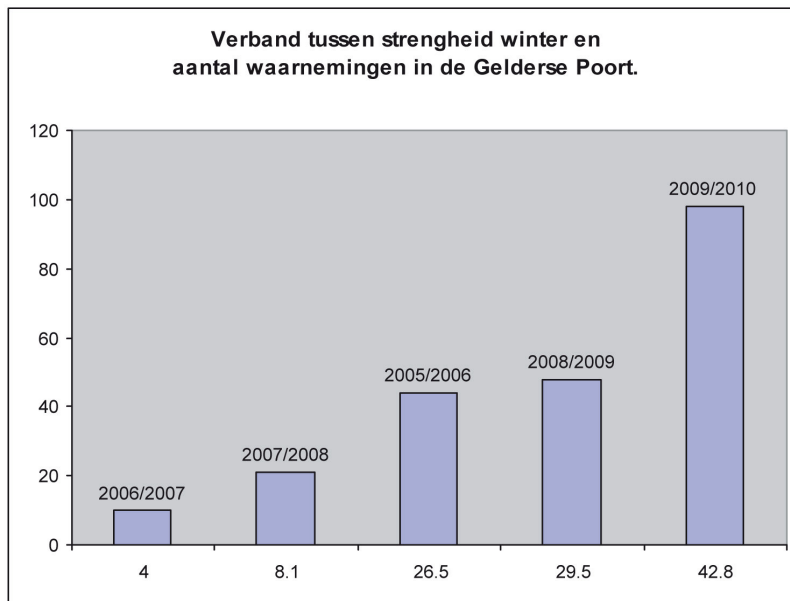


Figuur 1. Aantal gemelde waarnemingen van de Blauwe kiekendief, zoals doorgegeven op www.waarneming.nl voor de Gelderse Poort in de maanden december, januari en februari (dus buiten de trekperiode van de soort).

Prooien in januari 2010

Onderzoek naar de inhoud van braakballen van Blauwe kiekendieven op slaapplaatsen op de Veluwezoom in andere jaren wees uit dat deze vooral bestaan uit veldmuizen (93%) (Klaassen, 2008). Een verklaring voor de vogelresten in de braakballen in het rietmoeras van de Groenlanden is dat veldmuizen bij een dik sneeuwdek uitgebreide tunnelstelsels

onder de sneeuwlaag maken. De muizen foerageren dan vooral verborgen onder de sneeuwlaag, waardoor ze niet goed te lokaliseren zijn voor zichtjagers. Bij een dik sneeuwdek zoals in januari 2010 zijn Blauwe kiekens voor hun voedsel dus meer op vogels aangewezen. In de Ooijpolder zullen de prooien in januari 2010 waarschijnlijk lijsters en vinkachtigen zijn geweest. Als gevolg van de sneeuwbedekking hadden lijsters zich geconcentreerd op voedselrijke plekken, vooral bij bessenstruiken (in het Circul) en fruitboomgaarden (in de Duffelt). In het Circul van de Ooij waren kiekendieven vaak jagend te vinden in het Zwanenbroekje, waar zich vele tientallen lijsters (vooral Koperwiek en Merel) ophielden in de meidoorn- en sleedoornstruwelen, die in 2009 een rijke bessenopbrengst kenden. De tweede auteur nam waar hoe een man Blauwe kiekendief daar op lijsters joeg door als een Sperwer pal langs hagen de verrassingsaanval toe te passen, daarbij behendig gebruik makend van de dekking. Op 14 januari 2010 hielden zich twee vrouwtypen (waaronder een juveniel) langdurig op bij Persingen, waar ze jaagden boven grote kuilbulten met ruigtebegroeiing. Daar hielden zich behalve lijsters ook grotere aantallen mussen en vinkachtigen op, terwijl op deze locatie mogelijk ook ratten en muizen belangrijke prooien zullen zijn geweest. De eerste auteur nam waar dat rondom Leuth achter groepen Koperwieken en Kramsvogels werd gejaagd die zich in de talrijke boomgaarden ophielden. In de Millingerwaard werd vooral gejaagd op concentraties vinkeachtigen (Vink, Groenling en Putter) in uiterwaardruigten.



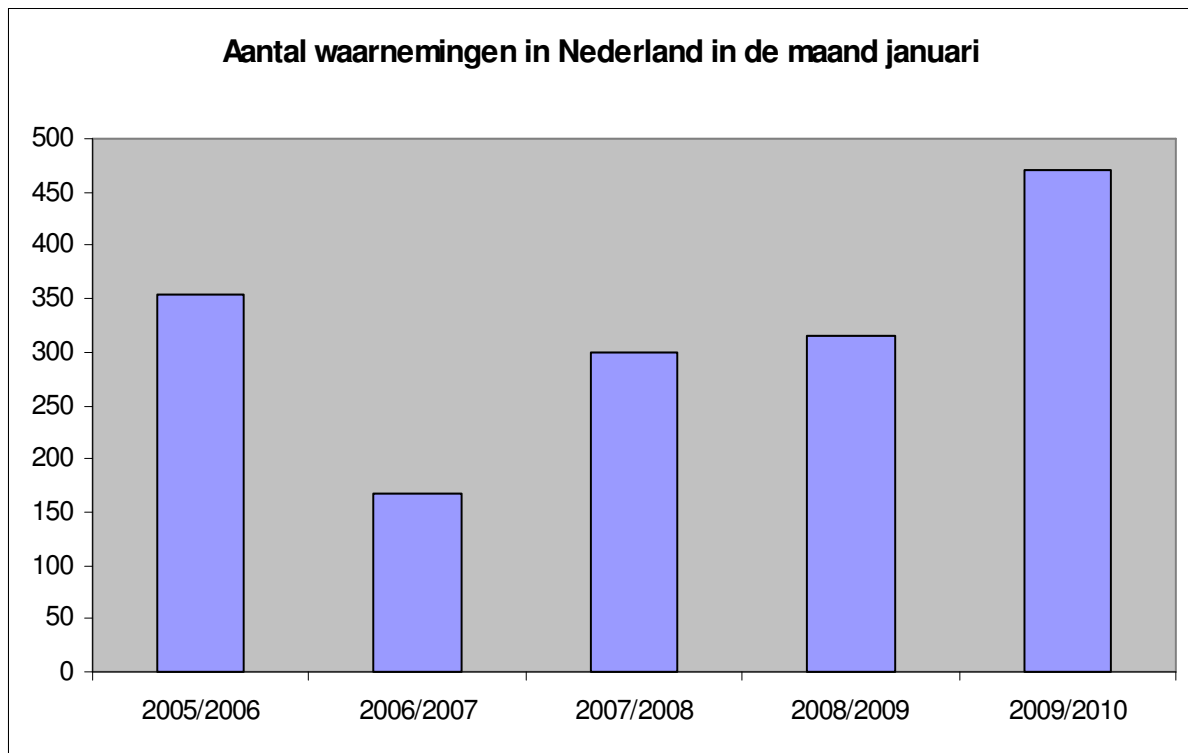
Figuur 2. Verband tussen aantal waarnemingen van de Blauwe kiekendief in de Gelderse Poort en de strengheid van de winter, uitgedrukt in het Jansen-getal.

Influx Gelderse Poort

In vergelijking met de voorgaande jaren was er in het winterseizoen 2009/2010 duidelijk sprake van een meer dan gemiddeld aantal Blauwe kiekendieven in de Gelderse Poort (zie figuur 1). De grafiek is gebaseerd op ingevoerde waarnemingen op de website

www.waarneming.nl. Het aantal in de Gelderse Poort gemelde waarnemingen houdt duidelijk verband met de strengheid van de winter, uitgedrukt in het zogenaamde IJnsengetal *) (zie figuur 2). In strenge winters met veel sneeuwval en vorst komen er doorgaans meer Blauwe kiekendieven overwinteren. De vogels zijn doorgaans afkomstig uit Scandinavië (Bijlsma e.a., 2001).

De grafiek van het aantal winterwaarnemingen van de Blauwe kiekendief in de Gelderse Poort past goed in het landelijke beeld van de afgelopen vijf jaar (figuur 3). Ook hierin worden de hoogste aantallen gemeld in de afgelopen winter.



Figuur 3. Landelijk aantal gemelde waarnemingen van Blauwe Kiekendief in het Meetnet Watervogels van SOVON Vogelonderzoek Nederland voor de maand januari van de afgelopen vijf winters. Er is gekozen voor de maand januari omdat hierin naast data van reguliere watervogeltellingen ook gegevens van de landelijke midwintertelling bij ingrepen zijn.

*) Een formule voor de rangorde van koude winters. De IJnsenformule is geïmplementeerd als: $\text{vorstgetal} = 0.00275 v^2 + \frac{2}{3} y + \frac{10}{9} z$ met v het aantal vorstdagen, z het aantal zeer koude dagen, y het aantal ijsdagen (IJnsen, 1988; 1991).

Literatuur

BIJLSMA, R.G., F. HUSTINGS & C.J. CAMPHUYSEN 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/ KNNV Uitgeverij, Haarlem/ Utrecht.
BROUWER, P., R. GORISSEN, W. HAGEMEIJER & W. HELMER 1985. Vogels van de Ooypolder. Van Hoorn, Nijmegen.

KLAASSEN, O. 2008. Blauwe kiekendief *Circus cyaneus*. Pp 178-179. In: Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008. Vogels van de Veluwezoom. Vogelwerkgroep Arnhem e.o., Arnhem.

SCHOPPERS, J. 1997. Slaapplaats van Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* in de Havikerwaard. Vlerk 14(2): 85-86.

IJNSEN, F. 1988. Het karakteriseren van winters. Zenit 15: 55-58.

IJNSEN, F. 1991. Karaktergetallen van de winters vanaf 1707. Zenit 18: 67-73.

Dankwoord

Een woord van dank gaat uit naar Olaf Klaassen en Erik van Winden (SOVON) voor hun hulp bij de totstandkoming van dit artikel.



Figuur 4. Overzicht van de slaapplaats met begroeiing van Mattenbies en Riet. Foto: Annemarie van Diepenbeek.



Figuur 5. Braakbal van Blauwe kiekendief, in dit geval bestaand uit vogelveertjes. Foto: Annemarie van Diepenbeek.



Omdat steeds meer vogelaars de laatste jaren natuurbreder zijn gaan kijken wil de redactie proberen telkens in een kort overzicht enkele belangrijke zaken op niet-vogelgebied die binnen ons werkgebied te zien waren de revue te laten passeren. Daarbij zal steeds een soortgroep wat uitgebreider besproken worden en de meeste slechts kort worden vermeld. Dit keer wat extra aandacht voor de libellen. Aan de reacties merken we dan wel of dit idee en de erbij gekozen aanpak in de smaak vallen.

De Zuidelijke glazenmaker in het werkgebied van de VWG

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

De Zuidelijke glazenmaker *Aeshna affinis* is een soort uit zuidelijk Europa en een goede zwerver die grote afstanden kan afleggen. Voortplanting van de soort in Nederland is tot nu toe niet vaak vastgesteld. Zijn habitat bestaat uit stilstaande, ondiepe wateren die in de loop van de zomer droogvallen met vegetatie van zegge, russen of riet. De soort vliegt gemiddeld vroeger dan de ermee te verwarren soort, de Paardenbijter *Aeshna mixta*. De soort heeft helderblauwe ogen (mannetje) en een groengelig borststuk met smalle zwarte naden. Het laatste is goed op de foto te zien.

Al een paar jaar lang worden er van deze soort exemplaren gezien in ons werkgebied. Vooral bij opgedroogde ondiepe plasjes in de uiterwaard en in de polder die geschikt zijn voor zuidelijke soorten. Dit jaar was het een geweldig jaar voor de Zuidelijke glazenmaker. In de Ooijpolder werden meer dan twintig patrouillerende mannetjes waargenomen en iets verder, in de Millingerwaard werden er ook minimaal vijf mannetjes waargenomen. Ook ten zuiden van Nijmegen waren ze te zien. Een mannetje vliegend boven een opgedroogd ven in de Hatertse Vennen en boven een opgedroogd deel van de Tielebeek bij Milsbeek. Eén keer werd een eiafzetting in tandem waargenomen.

Door het hoge aantal in de Ooijpolder ben ik met een paar medewerkers van de Vlinderstichting gaan zoeken naar larvenhuidjes van deze soort. Larvenhuidjes zouden het bewijs leveren van voortplanting in deze omgeving. Ik was blij dat de Vlinderstichting erbij was (ik vond alleen huidjes van andere soorten), want er werden maar liefst acht huidjes van de soort gevonden. Opvallend hieraan was dat er maar één mannelijke tussen zat tegen zeven vrouwelijke larvenhuidjes. Er zijn dit jaar amper vrouwtjes waargenomen. Waarschijnlijk blijven ze veelal verborgen in de vegetatie zitten. Deze vondst betekende de



Zuidelijke glazenmaker. Foto: Peter Hoppenbrouwers

derde plek voor Nederland waar voortplanting van de soort is vastgesteld. De twee eerdere plekken liggen in Limburg en in de duinen van Oostvoorne.

De larven van de Zuidelijke glazenmaker hebben ondiepe vegetatierijke plasjes nodig die snel opwarmen waardoor ze zich snel kunnen ontwikkelen. Ze zijn goed bestand tegen het tijdelijk uitdrogen van de plasjes en brengen soms twee winters als larve door. In Zuid-Europa sluipen de larven eind mei, begin juni uit. Voor Nederland is nog niet echt duidelijk wanneer ze uitsluipen, omdat voortplanting tot nu toe nog maar sporadisch is gezien. Vermoedelijk ligt de uitsluippiek hier in juli. Het vinden van de larvenhuidjes in de derde week van juli bevestigt dat.

Bronnen

Libellen van Europa, K-D B. Dijkstra, R. Lewington, veldgids met alle libellen tussen Noordpool en Sahara, Tirion 2008

Libellennet.nl, nieuwsbericht: Nieuwe voortplantingsplek Zuidelijke glazenmaker

Enkele highlights van andere soortgroepen

Dagvlinders

Hoe bijzonder de invasie van **Distelvlinders** in de zomer van 2009 was hebben we dit jaar goed kunnen merken want het aantal waargenomen vlinders kwam in de afgelopen zomer niet boven de 100.

De **Argusvlinder** die in laag Nederland veel en veel vaker wordt waargenomen moest het bij ons doen met hooguit 10 waarnemingen en dan nog voornamelijk in het westelijke uiterwaardengebied. Het **Bruin blauwtje** daarentegen werd juist op veel verschillende plaatsen waargenomen.

De **Kleine parelmoervlinder** werd van vier verschillende plekken gemeld: Hatertse Vennen oost, rond Gassel, de Hamert - Stalberg en één losse melding van de Ullingse Bergen.

De populatie van de **Zilveren Maan** in de Bruuk leek minder groot dan vorig jaar maar of dit ook werkelijk zo is geweest zal moeten blijken uit de cijfers van de gebiedsdekkende tellingen die ter plekke zijn uitgevoerd.

Tweemaal is deze zomer een **Keizersmantel** gezien. De **Sleedoornpage** lijkt het dit jaar minder gedaan te hebben en verder dan 13 eitjes zijn de waarnemingen niet gekomen. Nadat Jan Jacobs in februari op de Mulderskop al eitjes had gevonden van de in Nederland zeldzame **Bruine eikenpage** werden vanaf eind juni aldaar ook enkele imago's gezien. Er werden alleen enkele **Heideblauwtjes** waargenomen op de Noord-Limburgse zandgronden maar natuurlijk wist Andre den Ouden ook op de Ullingse Bergen nog twee exemplaren op te sporen. Er is slechts één **Gele luzernevlinder** waargenomen en wel op de Vlietberg maar ook het aantal waargenomen **Oranje luzernevlinders** kwam maar nauwelijks boven de tien uit. De **Kommavvlinder** werd drie keer gemeld van de Ullingse Bergen maar de hoofdvliegtijd valt wel in de vakantieperiode waarin veel waarnemers in het buitenland vertoeven.

De **Koninginnepage**, **Geelsprietdikkop**, **Groentje** en **Heivlinder** hebben het overigens dit jaar goed gedaan gezien het aantal binnengekomen meldingen. De **Eikenpage** heeft zich zelfs in de Millingerwaard al laten zien.

Nachtvlinders

De **Doodshoofdvlinder** die op 29 september in Malden werd aangetroffen heeft zelfs de Gelderlander gehaald. Het was overigens zeker niet de zeldzaamste soort die werd waargenomen maar wel de meest aansprekende.

Reptielen en amfibieën

Op locaties die terecht geheim worden gehouden, werden dit jaar drie zeer zeldzame soorten waargenomen namelijk de **Muurhagedis**, **Gladde slang** en **Knoflookpad**. De volwassen **Ringslang** die door Dietrich Cerf in september in het Kranenburger Bruch werd aangetroffen toont de mobiliteit van deze soort aan.

Planten

Ons VWG-gebied kent volgens waarneming.nl liefst 1511 plantensoorten waarvan er in 2010 ongeveer de helft (namelijk 1046) is ingevoerd. In 2010 zijn 51 van de 91 zeer zeldzame soorten waargenomen. Ons VWG gebied kent maar liefst 16 soorten orchideeën waarvan er 13 in 2010 gezien zijn. In de Millingerwaard zijn in 2010 liefst 418 plantensoorten waargenomen van de 617 ooit. Maar ook in de stad is de diversiteit hoog. In de Hazenkamp 317 plantensoorten en zelfs in het centrum van Nijmegen 248 soorten.



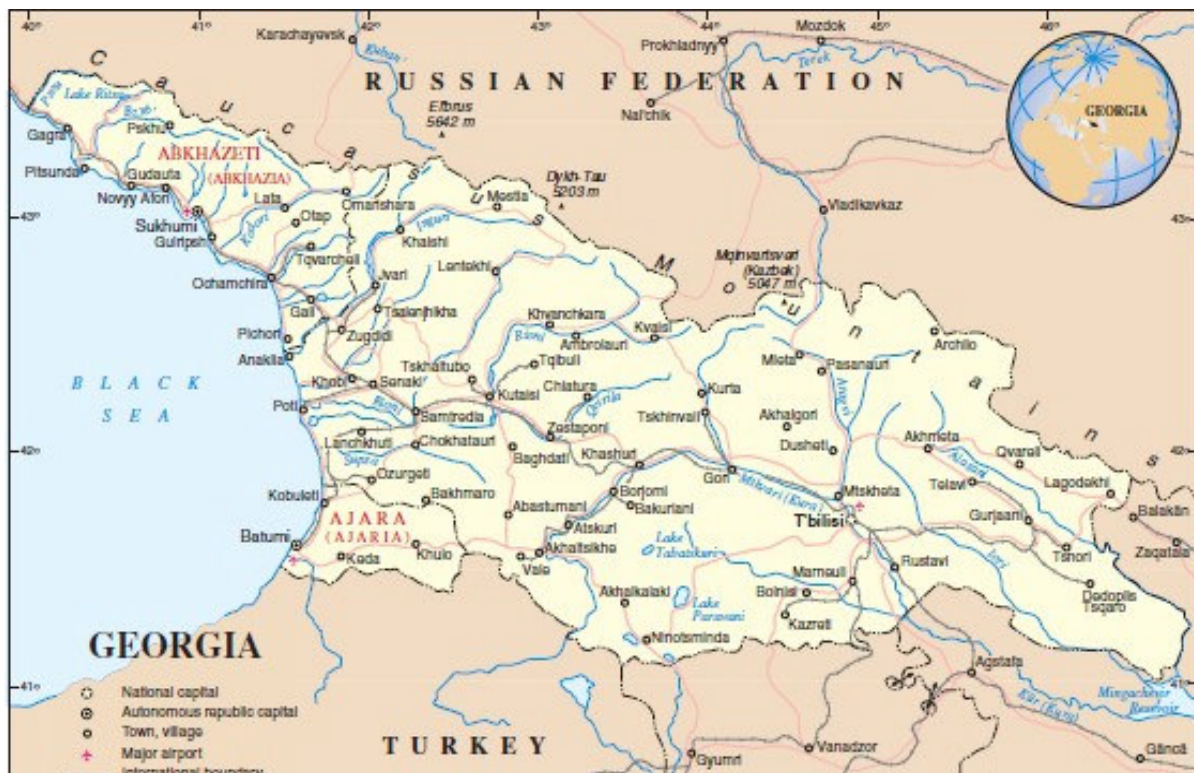
Er zijn van die plekken waar je als vogelaar graag eens naar toe wilt om met eigen ogen te zien of de verhalen die je er over gehoord hebt kloppen. Georgië is zo'n 'plek' waar mijn hart naartoe ging, vooral sinds enkele jaren aan de Zwarte Zee structureel roofvogels geteld worden en de aantallen en soorten extreem hoog blijken. Tot mijn eigen verbazing was het dit jaar mogelijk om twee reizen naar dit prachtige land te maken. Directe aanleiding ligt in de vriendschap met een Georgiër die mij – als kleine zelfstandige – een zakelijk voorstel deed waarvoor het nodig zou zijn het land te leren kennen, met als doel het opzetten van een reisorganisatie.

In dit artikel zal ik een gecombineerde impressie geven van beide reizen, de eerste in mei en de laatste in september. De eerste reis had niet de nadruk op vogels zoals de tweede. Die eerste reis stond meer in het teken van het verkennen van geschikte plekken voor toeristen. Ook voor de niet-vogelaar blijkt het land uitermate aantrekkelijk gezien zijn enerverende geschiedenis, een geschiedenis in bloed geschreven die teruggaat tot het begin van onze jaartelling. Overal in het bergachtige land vind je overblijfselen van strijd en zijn er oude kerken vol kleurrijke fresco's en iconen, ruïnes, wachttorens enz. De natuur van dit land herbergt vele rijkdommen, niet in de laatste plaats minerale bodemschatten; een van de redenen waarom Rusland er al lang op aast. Het land heeft een zeer vruchtbare bodem die is terug te zien in rijke oogsten van fruit, druiven, graan en noten. Ook ligt hier de bakermat van bijvoorbeeld de druif en van de wereldwijde wijn- en graanteelt.

De bevolking is buitengewoon gastvrij en vriendelijk en is van een heel ander karakter dan die van veel Zuid-Europese landen waardoor je je als toerist overal gemakkelijk kunt bewegen. Het eten is goed en de taal is een uitdaging want Engels of Duits wordt weinig gesproken. Ja, 'of ik Russisch spreek?', werd me vaak gevraagd aangezien dat tot op heden de 2^e officiële taal is. Gelukkig gaat Engels de 2^e taal worden, dus dat zal op termijn voor buitenlanders een voordeel op moeten leveren.

Verslag 17 t/m 27 mei 2010

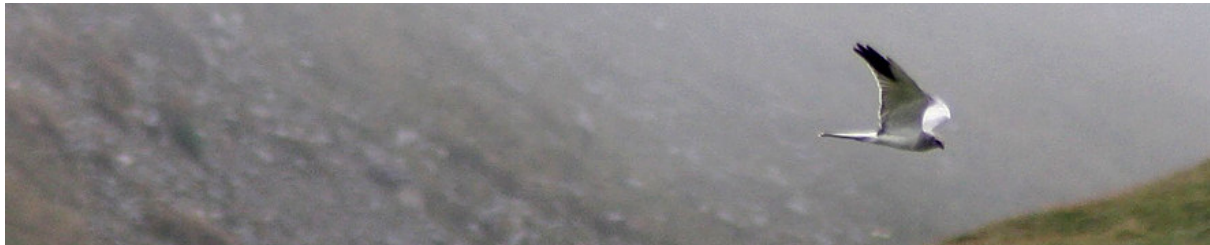
Deze reis begint en eindigt net als de tweede in de hoofdstad Tbilisi, een uitgestrekte eeuwenoude stad tussen groene heuvels waar het verkeer op een on-Nederlandse wijze zijn weg vindt door de brede straten. Er rijden veel uit het westen geïmporteerde auto's en bestelwagens rond, compleet met Nederlandse of Duitse reclame. De drukke stad herbergt een scala aan normale stadsvogelsoorten waarbij Gierzwaluwen, Palmtortel en de oosterse varianten van Gekraagde en Zwarte roodstaarten opvallen. Dwergooruilen hoorde ik 's



nachts vanuit een nabijgelegen parkje. In de omliggende heuvels werd mijn aandacht getrokken door een typisch gorzenliedje en ik kon al snel mijn eerste nieuwe soort noteren: de Zwartkopgors. Kleine klapeksters, Grijs en Grauwe gorzen en Wespendienven vonden we ook snel. Kazbegi, een dorpje in het noorden, op 20 km van de Russische grens, bezochten we de volgende dag. Hier zijn veel endemische specialiteiten te vinden, tenminste in het goede seizoen en met wat tijd. Die dag in mei was de sneeuwgrens al hoog en daarmee de kans op soorten als Kaukasisch berghoen, Aziatische steenpatrijs, Witruinroodstaart, Grote roodmus en Strandleeuwierik klein. Gelukkig vond onze gids op een berghelling een mannetje Kaukasisch korhoen en later die dag zagen we diverse Roodvoorhoofdkanaries en Kaukasische tijtjaffen. Een leuke verrassing was een tamme Rode rotslijster naast de weg. Vale gieren en Alpenkauwen vlogen langs de berghellingen en Beflijsters -een eigen ondersoort- waren druk aan het alarmeren als er een Arendbuiserd langs kwam. De enige weg naar en van dit dorp leidt over een hoge pas, is op veel plaatsen zeer slecht begaanbaar, kan tot ver in het voorjaar door sneeuwval geblokkeerd zijn en maakt de tocht tot een avontuur, maar levert ook adembenemende uitzichten op en prachtige plekjes, waar we zingende Roodmussen ontdekten en waar je Waterpiepers, Paapjes, Tapuiten, Sneeuwvinken en Grauwe klauwieren tegenkomt. Op de terugweg naar de hoofdstad nam ik mij voor hier zo snel mogelijk terug te komen!

Een ander gebied uit die eerste reis wil ik hier nog noemen omdat dat ook voor vogels enorm interessant is. Het bevindt zich in het zuidoosten, aan de grens met Azerbeidjan. Hier is een groot nationaal park, Vanishova, dat een eeuwenoude rijkdom aan flora en fauna herbergt; een deel van het park is voor bezoekers afgesloten. Het bezoeken van dit

park, de grote delen die wel toegankelijk zijn, is zeer de moeite waard. De reis erheen is een hele kluif omdat de paar wegen naar het park zelf door uitgestrekte landbouwgebieden leiden. Hier wemelt het van de Grauwe en Zwartkopgorzen, Kwartels, Duinpiepers, Bijeneters, Kleine klapeksters, Roodkop- en Grauwe klauwieren. Hier en daar zit een Scharrelaar op een telefoonlijn, wappert een Velduil boven het graan terwijl het gebied langzaam in grazige heuvels overgaat. Een Monniksgier komt heel rustig over de weg flappen en als je uitstapt hoor je overal het geluid van leeuweriken die bij nadere beschouwing Kalandarleeuweriken blijken te zijn. Als je na 1,5 uur rijden denkt 'waar blijft dat park nou' sta je zonder waarschuwing voor een canyon die zich tot aan de horizon uitstrekt. Het geeft je het gevoel in de hof van Eden te kijken; de stilte, de rust en de ongereptheid ervan spreken erg tot de verbeelding. Tel daarbij rondcirkelende Slangenarenden, gieren, Bijeneters, klauwieren en een kolonie Spaanse mussen en je begrijpt, hier kun je dagen zwerven zonder je te vervelen. Onze gids voor die dag wijst nog een nest Aasgieren aan en de rots waar meestal de Keizerarend poseert, alleen nu even niet. Alpengierzwaluwen en Monniksgieren vliegen door het ravijn en we zien Aziatische roodborsttapuiten en wilde Fazanten, de laatste komen tenslotte uit deze streek en mogen als wilde soort op je lijst!



Een voorbijsnellende man Steppekiekendief, Georgië, 12 september 2010.

Foto: Jos van Oostveen

Verslag 11 t/m 20 september 2010 (tweede reis o.a. in gezelschap van Athol Burrill)

En in september was het dus weer zo ver, toen wij onze eerste mini-reis aan konden bieden aan twee vogelvrienden. Deze keer reden wij direct na aankomst met luxe touringbus en chauffeur naar Kazbegi in het noorden en bij het eerste licht stonden wij weer op de pas, deze keer in de mist. Enkele Waterspreeuwen waren druk bezig elkaar de beste plekjes te bevechten langs de snelstromende rivier en een mogelijke Blauwe rotslijster was net te kort in beeld maar was het vast wel. Langs de route naar het dorp liet zich een Draaihals kort zien en waren Fraters aan het fourageren met Kneuen. Die middag klaarde het weer op en hoewel de vermoeidheid van de lange reis (helaas weer een nachtvlucht) ons parten speelde konden Athol en ik de verleiding niet weerstaan om te zien of er wat trek was, een zestal Wespddieven vlogen al over ons hotel. De eerste paar uurtjes buiten ons hotel bleken een goede aftrap te zijn. Tegen de tegenoverliggende berghelling ontdekten we de eerste passerende mannetjes Balkansperwers en Steppekiekendien (een man en twee vr.), diverse Arend- en Steppebuizerden, Wespddieven en de altijd aanwezige Vale gieren. Ook een adulte Lammergier was even ter plaatse, drie Alpengierzwaluwen en 15 Rotszwaluwen kwamen mooi over. Vlak naast

het dorp stroomt de rivier in een brede bedding en hier scharrelde een vrouwtje Citroenkwik, naast Grote Gele en twee juveniele Scharrelaars. De dag erop gingen we op zoek naar een geschikte plek om de roofvogeltrek te observeren. Het weer was prachtig met veel zon en losse wolken. Buiten het hotel merkten we een 'bel' roofvogels op en bij het uitstappen werden we getrakteerd op een groepje Bijeneters die vlak voor ons gingen poseren, terwijl we intussen de bergtoppen bestudeerden omdat het er naar uit zag dat er veel roofvogels over zouden komen. Daarop besloot ik om naar het zuiden te rijden om deze stroom op te wachten op de bergpas die toch mooi zo'n 600 meter hoger ligt. Zo gezegd, zo gedaan en een half uur later arriveerden we ter plekke waarbij we tot onze verbazing constateerden dat het hier slecht weer was met veel laaghangende bewolking. We waagden het er toch op en deze keuze bleek succesvol, want al gauw passeerde een mannetje Steppekiek op min of meer gelijke hoogte als waar wij stonden, al snel gevolgd door een tweede! En een half uur later bleek inderdaad dat een grote passage van roofvogels, vooral Zwarte wouwen, door de bergpas op gang kwam. Dat gaf zo'n bijzonder sfeervol effect met bewolking die lager hing dan de omringende bergtoppen en veel roofvogels die door de onderste wolkenlaag vlogen, vlak langs de bergwanden, dat superlatieven te kort schieten! Heel goed was te zien hoe ze uit het zonnige dal omhoog kwamen, nog profiterend van thermiek. In de 3,5 uur die volgden kregen we het heel druk met tellen – voor wie eigenlijk? Van alles kwam voorbij, vaak ook dichtbij. En dat onder slechte weersomstandigheden, koud, miezerig en winderig. Maar de oogst was er niet minder om. Ruim 3600 Zwarte wouwen verdwenen in het notitieboekje, maar het mooist waren de mannetjes Steppekieken, zeker 31. Vaak in verspreide groepjes van twee of drie, al dan niet vergezeld van een snel herkenbaar vrouwtje of juveniel! Daarnaast vielen enkele arenden op, onder wie een Keizerarend, Bastaardarend, Steppearend, Dwergarend en twee Zeearenden genoemd mogen worden. Tel daarbij op Aas-, Lammer-, Vale gieren, Balkansperwers (ruim 250), Wespddieven, Bruine en Grauwe kiekendieven, Toren- en Boomvalk, Arend- en Steppebuizerd en de lezer begrijpt dat onze roofvogelhonger meer dan gestild was die dag!

De bossen op de berghelling leverden de volgende dag een aantal leuke zangertjes op zoals de Kleine vliegenvanger (in puur naaldbos nota bene), Groene fitis, Kaukasische tijftjaf, Rouwmees, Roodvoorhoofdkanarie, Alpenkraai, Taigaboomkruiper en Beflijster. Het uitzicht op de hoge Kaukasus (5 km), hoog uittorend boven de omringende bergen, was weer adembenemend.



Zwartkopgors.



Rode Rotslijster.



Dwergarend.



Nachtzwaluw.

Het Zuidwesten van Georgië

Er stond meer op mijn verlanglijst om te bezoeken en te verkennen en daar hebben we de dagen er na aan besteed. In het zuiden, vlak boven de grens met Armenië, bevindt zich een groot heuvelachtig landbouwgebied met een aantal grote meren. Deze meren bevatten in de winter grote aantallen eenden en pelikanen en in het voorjaar veel steltlopers. Nu was er niet zo veel te zien op Geoorde futen, Armeense en Pontische meeuwen na. Een tussenstop langs de weg vanwege een Bastaardarend en een groepje neerstrijkende Kraanvogels leverde bij nadere beschouwing ook een jagende Slechtvalk, weer een paartje jagende Steppekiekendieven en Grauwe kiekendieven. Ook de Jufferkraanvogel komt hier in het najaar voor, maar vereist iets meer geluk. In het zuidwesten ligt een in de bergwand uitgehakt grottendorp, Vardzia, dat extreem bizar is en een bezoek meer dan waard, aangezien dit eeuwenoude complex destijds voor 50.000 vluchtelingen geschikt is gemaakt! Nu zijn er nog honderden woningen te bezoeken, waarvan er enkele tegenwoordig weer bewoond worden en waarvan vele diep in de rotsen te bereiken zijn over soms enge uitgesleten donkere trappen. Tijdens ons bezoek viel het grote aantal daar broedende Rots- en Huiszwaluwen op die aan ons voorbij scheerden. In de directe omgeving is het goed toeven en wij konden er in een paar uur tijd een paar mooie soorten bijschrijven zoals een familie Steenarend, tientallen zingende Rotsklevers (ook de Grote rotsklever komt hier voor), Oostelijke blonde tapuiten, Grijske gorzen, Boomleeuweriken, Waterspreeuw en Alpenheggenmus. Specialiteiten waar je hier in het voorjaar goede kans op maakt zijn Aziatische steenpatrijs, Rode en Blauwe rotslijster en Rotskruiper.

Een van onze hoofddoelen was het meemaken van de roofvogeltrek bij Batumi aan de Zwarte Zee. Dit ligt vlak boven de Turkse grens en hier blijkt al jaren een geweldige concentratie aan roofvogels door te komen in het najaar. De site hiervoor is: <http://www.batumiraptorcount.org/>

De meest logische route ernaartoe loopt via Poti, een havenstad ruim 1 uur rijden ten noorden van Batumi. Voordat we in de omgeving van Batumi naar roofvogels gingen kijken, hebben we eerst de wetlands aan de Zwarte Zee bezocht. Ook hier is het goed vogelen, afhankelijk van het seizoen. Er liggen hier een aantal grote moerassen die vanaf een paar plekken te benaderen zijn. Zowel in het voorjaar als in het najaar hebben we een boottocht gemaakt. In het gebied zelf was het nu rustig op wat IJsvogels, Kleine en Grote zilverreigers, Steltkluten, een Woudaapje, Zeearend en Witvleugsters na. Dit is een belangrijk overwinteringsgebied voor veel van onze eenden. De boottocht van drie uur in september leverde echter wel veel overtrekkende roofvogels op en duizenden zwaluwen, waarbij vaak tientallen Bijeneters meetrokken. De roofvogels waren vertegenwoordigd met zes Schreeuwarenden, 1 juveniele Steppearend, 5 Dwergarenden, 1 Aasgier, 1 Zeearend en tientallen Balkansperwers, Steppebuizerden en Zwarte wouwen. Bij de zuidrand van het moeras wemelde het van diverse soorten Gele Kwikken en scharrelden Izabeltapuiten en Kortteenleeuweriken rond, af en toe opgepest door een langs jagende Schreeuwarend of Steppekiekendief.

Batumi is een prachtige badplaats die zeer toeristisch is ingesteld. Ten zuiden ervan loopt een warme golfstroom waardoor de hele streek vol staat met mediterrane flora en ook ligt er een delta die 'helaas' vrij toegankelijk is. Dit gebied zou eigenlijk beschermd moeten worden omdat er zoveel watervogels op af komen om kortere of langere tijd te pleisteren. Tijdens ons bezoek werden we, rijdend over het kiezelstrand, vergast op honderden sterns in zeven soorten die daar rustten of voorbij trokken in grote groepen. Een groep van ca. 250 Dwergsterns vergezeld door een Witwangstern staat me nog goed bij, evenals een drietal Dunbekmeeuwen. Steltlopers waren schaars vertegenwoordigd in enkele soorten strandlopers, plevieren en kemphanen en een leuke overvliegende gemengde groep van 47 Steppevorkstaartplevieren en 40 Bijeneters. Vier Zwarte ibissen trokken onze aandacht die daarna weer werd afgeleid door een langs jagende Sakervalk met op de achtergrond passerende Zwarte ooievaars en Steppekiekendieven. In de poeltjes liepen overal Citroenkwikstaarten, vlogen IJsvogels en Paapjes rond, hier en daar zat een Hop of Roodkeelpieper terwijl we zochten naar Klein en/of Kleinst waterhoenen die hier regelmatig gezien worden. Ook kun je soms groepen Steltkluten, Steppekieviten, Kaspische plevieren, Terek- en Poelruiters tegenkomen. Al met al een aangename tijdsbesteding en des te zuurder dat ons plezier af en toe verstoord werd door een jagersknal.

Roofvogeltrek bij Batumi

Een van de mooiste vogeltrekervaringen maakten we in de heuvels mee. Onze chauffeur die we voor een paar dagen inhuurden (en die trouwens op een morgen met een levende Nachtzwaluw en enkele Kwartels aan kwam lopen, die nacht met visnetjes gevangen in de grasvelden naast het strand!) bracht ons naar een hoge uitkijkpost. Op de eerste dag was het weer voor roofvogeltrek gunstig met veel thermiek, waardoor er halverwege de ochtend overal bellen met Zwarte wouwen omhoog kwamen, soms bestaand uit honderden vogels; 1500 vogels in één uur was geen uitzondering! Later op de dag kwamen de arenden. Zowel de grotere als de kleinere bleken goed vertegenwoordigd en brachten ons meermalen in extase omdat ze zo mooi voorbij kwamen. Enkele Schreeuw- en Steppearenden (18 resp. drie over twee dagen), veel Dwergarenden (87 in twee dagen), Slangenarenden (17 in twee dagen) lieten zich prima zien en fotograferen. Tel daarbij op honderden Steppebuizerden, Balkan- en gewone Sperwers, grote groepen hoog overvliegende, luid roepende Bijeneters, hier en daar een Steppekiekendief (krijg je ook nooit genoeg van), Aasgier, Roodpoot- of Slechtvalk en je krijgt hopelijk een idee van voldoening gevende overdaad. Daar te zitten en niet te weten waar je kijken moet omdat de vogels dan weer links, dan weer rechts of recht over vliegen. Hier hadden we meer dagen willen blijven en dat doe ik de volgende keer ook beslist!

Al met al hebben deze reizen naar Georgië mij veel vogels (ca. 200 soorten) en plezier gebracht. Niet eerder lukte het mij om tamelijk gemakkelijk 29 soorten roofvogels te zien in zulke aantallen!

Voor de compleetheid vermeld ik hier nog graag dat ons reisbureau all-in vogelreizen in het voor- en najaar aanbiedt voor kleine groepen (max. 10 p.) tegen betaalbare prijzen,

voorzien van luxe vervoer, indien gewenst met Nederlandse of Engels sprekende gids. 'Vogelaars willen veel vogels zien en goed verzorgd worden', dat is ons motto. Ook stellen wij andersoortige reizen op maat samen. Mail me gerust voor uitgebreidere informatie.



Kazbegi, 12 september 2010.

Foto: Jos van Oostveen



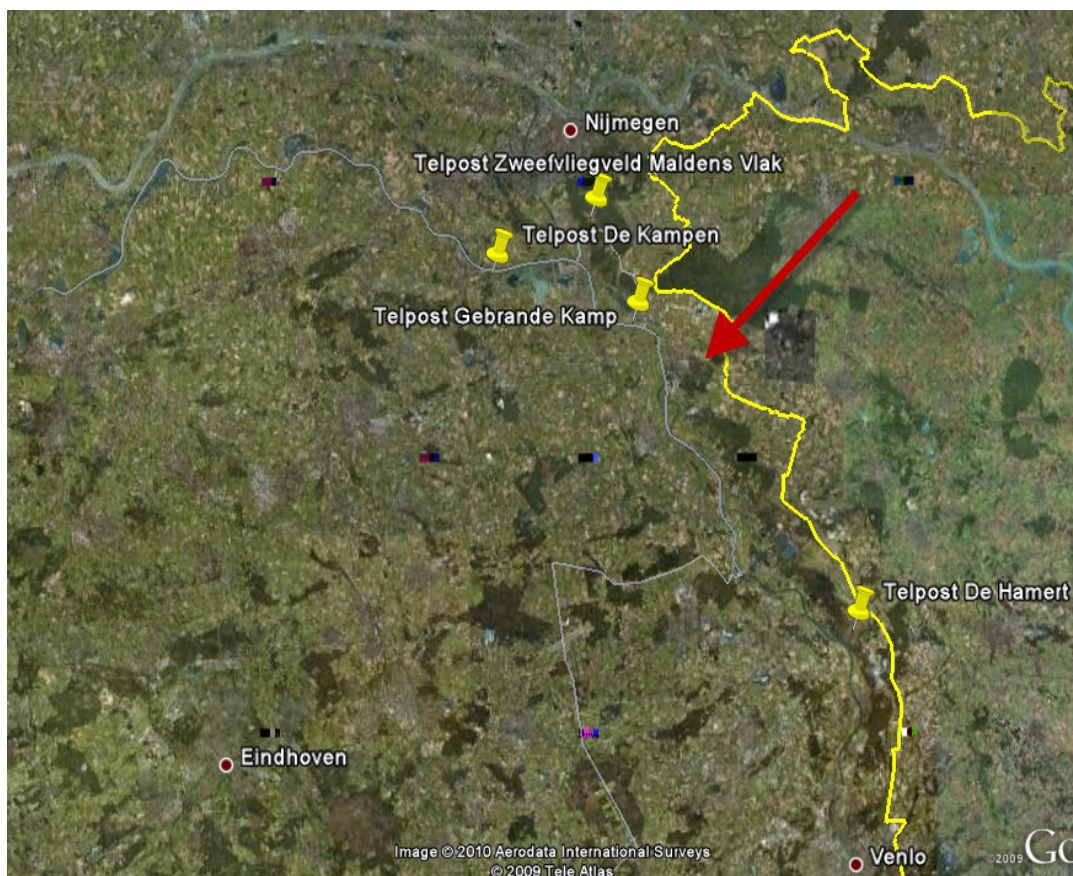
Vardzia, 15 september 2010.

Foto: Jos van Oostveen



In het najaar van 2009 is er in het VWG-werkgebied op vier telposten vogeltrek geteld. Op het zweefvliegveld Maldens Vlak (voorheen Mulderskop) is de telreeks van twaalf jaar voortgezet. Op de Gebrande Kamp bij Middelaar is vanaf 2007 geteld en in 2008 is er voor het eerst ook op De Hamert geteld. Deze twee telposten werden in 2009 opnieuw met een zekere regelmaat bemand. Op De Hamert is ook enkele dagen in het voorjaar geteld terwijl op de andere posten alleen in het najaar is geteld. In september 2009 is in Gassel de telpost 'De Kampen' van start gegaan.

In onderstaande kaart is de ligging van de vier telposten aangegeven. De pijl geeft de overheersende ZW-trekrichting aan. De telpost De Kampen ligt westelijk van de Kraaijbergse Plassen aan de zuidoever van de Maas: veel water in de buurt. Het Maldens Vlak ligt in een groot boscomplex midden op het vrij open zweefvliegveld. De telpost Gebrande Kamp ligt min of meer in het verlengde van het Tongbekken van Groesbeek (met een mogelijk stuwende werking) in een ruigteterrein aan de Maas. De telpost op De Hamert ligt in een groot heidegebied waar in de directe omgeving van de telpost meerdere vrij grote vennen zijn gelegen. In het 'telpost-biotop' van deze vier posten zitten dus vrij grote verschillen. De verschillen in het aantal en de soorten getelde trekvogels in het afgelopen najaar zullen voor een deel mede met deze telpost-kenmerken samenhangen. Trekvogels laten zich namelijk tot op zekere hoogte beïnvloeden door het landschap: boven voor hen aantrekkelijk landschap (geschikt om te pleisteren) vliegen ze lager en roepen ze veelvuldiger dan boven onaantrekkelijk landschap. Dit verhoogt de detectiekans. Voorts is het nuttig om te beseffen dat telpost De Hamert enkele tientallen kilometers verder naar ZO ligt dan de overige posten. Deze telpost ligt daarmee aanmerkelijk gunstiger voor soorten die binnen Nederland een erg zuidoostelijke trekbaan hebben (Kraanvogel, Houtduif enz.). In het voorliggende artikel wordt vooral ingegaan op de waargenomen vogeltrek in het najaar van 2009 op de vier genoemde trektelposten. Van de trek over het Zweefvliegveld Maldens Vlak (ZMV) is echter een langere reeks gegevens bekend. Begonnen wordt dan ook met het inpassen van de getelde aantallen vogels over het ZMV van afgelopen najaar in de getelde trek van voorgaande jaren. Daarna wordt vergelijkenderwijs nader ingegaan op de vogeltrek zoals die is waargenomen op de vier telposten. Afgesloten wordt met een voorzichtige vergelijking van telresultaten op vier data waarop door alle vier posten werd geteld. De tellingen op deze vier data zijn min of meer als 'simultaan teldagen' beschouwd en zouden wellicht interessante vergelijkbare trek kunnen opleveren.



Kaart 1. Ligging van de vier trektelposten in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen

Vooraf moet wel opgemerkt worden dat de telposten niet alleen verschillen in ligging (telpost biotoop) maar er zijn ook grote verschillen in het aantal dagen en uren dat er in het najaar van 2009 op de verschillende posten is geteld. Met het vergelijken van de telresultaten moet daarom zeer voorzichtig worden omgesprongen.

Trend op het Zweefvliegveld Maldens vlak (ZMV)

Jaar	Teluren	Teldagen	Uren per Teldag	Vogels	Vogels per uur	Soorten
2005	469	98	4:47	267.071	569	115
2006	531	111	4:47	341.048	642	109
2007	468	107	4:22	147.272	315	112
2008	376	89	4:13	248.435	661	100
2009	302	84	3:36	101.027	335	106

Tabel 1. Vergelijking Maldens Vlak jaren over de jaren 2005 tot en met 2009

Er is een duidelijke trend over de jaren vanaf 2006 van geleidelijk minder telinspanning in teldagen en teluren. In het topjaar 2006 zijn veel teldagen en –uren gemaakt. Het aantal getelde vogels per uur lag toen ook hoog (642) zodat het totaal aantal getelde vogels heel hoog lag. In 2008 werden nog meer vogels per uur geteld (661) maar er zijn toen minder teldagen en –uren gemaakt waardoor het totaal aantal uiteraard heel wat lager uitkwam

dan in 2006. De jaren 2007 en 2009 zijn de magere jaren geweest met bijna half zoveel vogels per teluur als 2006 en 2008. Door de geringe telinspanning in het najaar was 2009 een 'slecht' jaar. In 2009 zijn op het ZMV absoluut gezien minder vogels zichtbaar(!) waargenomen dan ooit in voorgaande jaren.

Overigens blijkt een aantal vergelijkbare telposten in het zuiden en oosten van het land eveneens een minder jaar gehad te hebben. In tabel 2 wordt duidelijk dat 2009 in vergelijking met 2008 op veel telposten een 'mager' jaar was. Alleen op de Gebrande Kamp en op De Horde Lopik bleek de mindere telinspanning in een vergelijkbare vermindering van het aantal getelde vogels te resulteren. Op de andere telposten lag het aantal getelde vogels in vergelijking duidelijk lager.

	Totaal geteld 2008	Totaal geteld 2009	Percentage 2009 t.o.v. 2008	Percentage 2009 t.ov. 2008 (teluren)
Maldens Vlak	248.488	101.027	40,7%	80%
Gebrande Kamp	223.009	49.296	22,1%	21%
De Hamert	515.165	173.919	33,6%	95%
Aan de Majoor	494.018	345.720	70,0%	86%
Brobbelbies Noord	430.907	154.891	35,9%	54%
De Horde Lopik	255.912	207.219	81,0%	82%
Kwintelooijen	346.311	138.548	40,0%	55%
Loozerheide	596.187	338.621	56,8%	85%
Oelemars	393.656	187.271	47,6%	110%

Tabel 2. Vergelijking totaal aantal getelde vogels in 2009 ten opzichte van 2008 op het Maldens Vlak en een aantal vergelijkbare telposten.

Op de telposten waar bijna onafgebroken wordt geteld: Oelemars, Loozerheide, Kwintelooijen en Brobbelbies, blijkt de score eveneens duidelijk lager. Door de weersomstandigheden is een groot deel van de trek voor de trektellers waarschijnlijk onzichtbaar hoog gepasseerd. In de hoofdtrekperiode in oktober was er vaak sprake van meewind wat ideaal is voor de trekvogels. Ze gaan dan wel voor de trektellers te hoog zitten. In de vroege ochtend van die maand was het ook regelmatig erg nevelig en dan is trek ook goeddeels onzichtbaar.

Aan de aantallen van de 'big four' is heel goed te zien dat vooral de 'bulksoorten' in 2009 sterk in aantal zijn achtergebleven. De absolute aantallen van deze vier soorten liggen veel lager. Als aandeel in het totaal zat vooral het aantal Vink en Houtduif laag terwijl het aandeel Koperwiek in 2009 redelijk gelijk was aan het aandeel in het totaal aantal getelde vogels in 2008. Het aandeel Spreeuw lag in 2009 zelfs hoger dan in 2008.

	2008		2009		% 2009 t.o.v. 2008
Vink	98.465	(39,6%)	24.134	(23,9%)	24,5%
Koperwiek	17.250	(6,9%)	7.737	(7,7%)	44,8%
Spreeuw	21.025	(8,4%)	15.213	(15,1%)	72,4%
Houtduif	41.254	(16,6%)	12.508	(12,4%)	30,3%
Overig	70.494	(28,4%)	41.435	(41,0%)	58,8%
TOTAAL	248.488	(100%)	101.027	(100%)	40,7%

Tabel 3. Samenstelling 'big four' in 2008 en 2009 op telpost Zweefvliegveld Maldens Vlak. Seizoenstotalen per soort en aandeel in het totaal.

Enkele basisgegevens 2008/2009 op de vier posten

Uit dit overzicht komt een groot aantal verschillen naar voren. De telinspanning lag in dagen op het MV relatief hoog. Op de GK (de eenmans-telpost van Fred Hustings) zijn in 2009 weinig dagen gemaakt. Op De Kampen ook maar daar is men pas begonnen in september. Door deze verschillen zijn de aantallen getelde vogels en soorten niet te vergelijken.

	HM teluren	HM getelde vogels	GK teluren	GK getelde vogels	KM teluren	KM getelde vogels	MV teluren	MV getelde vogels
Juli	6:30	514	-	-	-	-	16:45	1.884
Augustus	58:45	5.993	9:00	1.712	-	-	62:20	2.765
September	39:00	9.038	23:30	6.690	19:00	1.990	81:08	10.584
Oktober	69:30	146.470	37:15	37.929	41:25	26.323	107:00	78.978
November	20:15	11.904	4:15	2.965	22:25	12.092	34:30	6.816
TOTAAL	194:00	173.919	74:00	49.296	82:50	40.405	301:43	101.027
Presentie dagen	40		25		32		84	
Uren per dag	4:50		3:00		2:35		3:35	
Aantal soorten		152		101		89		106
Vogels per teluur		896		666		490		335
Vogels per dag		4.348		1.972		1.263		1.203

Tabel 4. Het aantal teluren en het aantal getelde vogels in de maanden juli tot en met november 2009 op de telposten De Hamert (HM), Gebrande Kamp (GK), De Kampen (KM) en Maldens Vlak (MV)

Wel is het interessant te bezien dat de Vogels per teluur en Vogels per dag sterk uiteenlopen. Als men zich niet wil vervelen is het aan te raden zich op De Hamert bij Jan-Erik Kikkert of op de Gebrande Kamp bij Fred te melden. Zij zagen per teluur gemiddeld ruim twee keer zoveel vogels passeren als op het zweefvliegveld. De Kampen zat daar ergens tussenin. Per teldag scoorde De Hamert erg hoog maar daar maakte men ook meer uren per dag. Daar zijn goede dagen te maken. Op de Gebrande Kamp telde men per dag ook heel wat meer vogels (bijna 2000) dan op De Kampen en het Maldens Vlak (ruim 1200). Opvallend is dat op deze twee laatste posten bijna evenveel vogels per dag geteld werden. Op De Hamert werden in het najaar van 2009 ook veel meer soorten waargenomen: 129, terwijl de andere posten rond de 100 soorten bleven. Een aanzienlijk

verschil dat waarschijnlijk alles te maken heeft met wat we de 'telpost-biotop' zouden kunnen noemen.

In 2008 waren vergelijkbare verschillen te zien tussen De Hamert aan de ene kant en de Gebrande Kamp en het Maldens Vlak aan de andere kant: zie tabel 5. Per teldag werden op deze laatste twee posten respectievelijk bijna 2700 en bijna 2800 vogels geteld. De Hamert schoot daar ver overheen met ruim 12.000 vogels per teldag. Maar dat had vooral met een aantal zeer goede trekdagen van de Houtduif te maken.

	<i>HM</i> teluren	<i>HM</i> getelde vogels	<i>GK</i> teluren	<i>GK</i> getelde vogels	<i>MV</i> teluren	<i>MV</i> getelde vogels
Juli	2:30	80	46:00	9.571	15:15	2.477
Augustus	58:30	18.065	38:30	5.884	62:20	2.887
September	46:30	17.703	81:30	30.158	120:00	14.108
Oktober	65:00	255.595	103:30	115.035	141:25	185.268
November	36:30	223.722	25:30	62.361	36:45	43.695
TOTAAL	209:00	515.165	295:00	223.009	375:45	248.435
Presentie dagen	42		84		89	
Uren per dag	5:00		3:30		4:15	
Aantal soorten		149		133		100
Vogels per teluur		2.465		765		661
Vogels per dag		12.266		2.655		2.791

Tabel 5. Aantal teluren en aantallen getelde vogels in najaar 2008 op de telposten De Hamert, Gebrande Kamp en Zweefvliegveld Maldens Vlak.

Big four op de vier telposten in 2009

In tabel 6 zijn de aantallen en percentages van de big four weergegeven. Ook hier weer grote verschillen. Op De Hamert maken de vier bulksoorten ongeveer 70% uit van het totaal aantal getelde vogels. Overigens komt dit vooral op het conto van de Houtduif die ruim 50% van het totaal aantal getelde trekvogels vormde. Op de Gebrande Kamp en het Maldens Vlak scoorde de Vink nog relatief hoog. Op De Kampen zagen de tellers veel Spreeuw en Houtduif passeren. Op alle vier de posten werden dit jaar weinig Koperwieken geteld.

	De Hamert	Gebrande Kamp	De Kampen	Maldens Vlak
Vink	18.375 (9,5%)	10.345 (21,0%)	4.299 (10,6%)	24.134 (23,9%)
Koperwiek	3.603 (1,9%)	1.834 (3,7%)	1.738 (4,3%)	7.737 (7,7%)
Spreeuw	12.197 (6,3%)	4.371 (8,9%)	10.936 (27,1%)	15.213 (15,1%)
Houtduif	99.120 (51,3%)	7.740 (15,7%)	10.066 (24,9%)	12.508 (12,4%)
Overig	59.985 (31,0%)	25.006 (50,7%)	13.358 (33,1%)	41.435 (41,0%)
TOTAAL	193.280	49.296	40.397	101.027

Tabel 6. Samenstelling big four in 2009 op de vier telposten (inclusief december 2009).

Vijf soorten trekvogels op de vier posten

Naast de big four hebben we een vijftal vogelsoorten bekeken die in de meeste jaren redelijke aantallen trekvogels opleveren. Daar zijn voor gekozen de Gierzwaluw, Graspieper, Veldleeuwerik, Gele kwikstaart en Kneu. In tabel 7 zijn de absolute aantallen getelde vogels van deze vijf soorten weergegeven. Zonder rekening te houden met alle verschillen van deze telposten (zie tabel 4) valt op dat De Hamert hoog scoort op de Graspieper, Gele kwikstaart en Kneu. Opvallend is dat de Gebrande Kamp en de Kampen zo goed als evenveel Graspiepers telden. Op het Maldens Vlak werden juist veel Veldleeuweriken geteld.

	De Hamert	Gebrande Kamp	De Kampen	Maldens Vlak
Gierzwaluw	2.687	2	-	1.456
Graspieper	6.926	3.203	3.214	2.286
Veldleeuwerik	1.980	1.918	868	3.569
Gele Kwikstaart	1.065	541	15	958
Kneu	2.184	1.178	598	1.697

Tabel 7. Totaal aantal getelde Gierzwaluw, Graspieper, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Kneu in het najaar van 2009 op de 4 telposten van het VWG werkgebied.

Vier simultaandagen op de vier posten!

Nagegaan is of er in het telseizoen 2009 dagen zijn geweest waarop er op alle vier posten tegelijkertijd werd geteld. Dat blijkt maar zelden het geval te zijn geweest. Alleen op de data 11, 25 en 31 oktober en op 8 november werd er op alle vier posten geteld.

De tellingen van deze vier dagen zijn beschouwd als simultaantellingen. Het is uiteraard een achterafconstructie en helaas zitten er nogal grote verschillen in aantal teluren maar het is toch aardig om de aantallen getelde soorten en aantallen getelde vogels op deze vier dagen te vergelijken: zie tabel 8.

	HM uren	GK uren	KM uren	MV uren	HM soorten	GK soorten	KM soorten	MV soorten	HM aantal	GK aantal	KM aantal	MV aantal
11/10	6	3	3	4	39	38	31	33	2.078	1.946	1.190	1.923
25/10	3	2:45	3	5	34	39	31	30	2.044	1.204	1.320	2.248
31/10	4:30	3	4	5	50	47	41	35	66.200	9.048	9.686	8.658
8/11	6:30	2	2:30	3:30	46	40	31	20	6.800	1.525	510	741

Tabel 8. Enkele gegevens van de vier telposten op 4 dagen waarop in het najaar van 2009 op alle 4 posten tegelijk werd geteld.

Wat betreft aantal waargenomen soorten blijken de telposten De Hamert en de Gebrande Kamp dicht bij elkaar te zitten. Ook De Kampen en het Maldens Vlak zitten dicht bij elkaar, maar die twee nemen heel wat minder soorten waar dan De Hamert en de Gebrande Kamp. Opvallend is dat vooral 8 november heel grote verschillen te zien geeft in aantal getelde soorten. De Hamert (46 soorten in 6½ uur) en de Gebrande Kamp (40 soorten in 2

uur) telden op die dag opvallend meer soorten dan De Kampen (31 soorten in 2½ uur) en vooral meer dan het Maldens Vlak (slechts 20 soorten in 3½ uur).

De aantallen waargenomen vogels op die vier simultaandagen lopen eveneens nogal sterk uiteen. Op 11 oktober waren de verschillen op de vier posten niet echt groot: alleen de Kampen bij Gassel telde op die dag duidelijk minder vogels. Op 25 oktober scoorden De Hamert en het Maldens Vlak ongeveer even hoog terwijl de andere twee posten op die dag veel lager uitkwamen. Op 31 oktober had De Hamert ongetwijfeld een goede houtduivendag: daar werden toen ruim 66.000 vogels geteld terwijl de andere drie posten rond de 9.000 vogels telden. De 8e november bleek ook erg grote verschillen in aantallen getelde vogels op te leveren. De Kampen en het Maldens Vlak tekenden die dag opmerkelijk lage aantallen op terwijl De Hamert er opnieuw veel meer zag passeren, ook nu weer door meer trek van Houtduif.

Elf soorten op vier simultaandagen

Deze oppervlakkige analyse van vier 'simultaan' teldagen lijkt interessante aanknopingspunten te bieden voor een nadere beschouwing. Maar het feit dat het geen echt goed georganiseerde simultaantellingen waren (vergelijkbare begin- en eindtijd van de tellingen, gelijke telduur, registratie per half of heel uur, vergelijkbare bezetting...) maakt dat nu niet erg zinvol.

In onderstaande tabel 9 zijn voor elf soorten vogels de getelde aantallen op de simultaandag van 31 oktober opgenomen. Er is gekozen voor deze datum omdat op de andere drie simultaandagen erg grote verschillen bleken te bestaan tussen de aantallen getelde vogels van deze elf soorten. Bij vergelijking viel op dat er veel verschillen in de telresultaten op de vier posten zitten en vooral op de dagen 11 okt., 25 okt. en 8 nov. was er eigenlijk geen lijn in te ontdekken. Overigens had dat ook te maken met het gegeven dat er op die dagen weinig trek was van deze elf soorten. Op 31 okt. was dat wel het geval.

	<i>De Hamert</i>	<i>Gebrande Kamp</i>	<i>De Kampen</i>	<i>Maldens Vlak</i>
Kolgans	386	634	718	203
Kievit	451	111	345	189
Houtduif	57.150	4.755	4.423	4.490
Veldleeuwerik	319	243	464	228
Graspieper	14	70	60	8
Zanglijster	6	3	-	-
Koperwiek	1.842	1.035	585	996
Kauw	43	10	8	23
Spreeuw	3.846	850	1.942	1.092
Vink	916	480	511	731
Rietgors	186	40	11	50

Tabel 9. Aantallen van elf soorten vogels geteld op 31 okt 2009 op de 4 telposten van de VWG regio.

Uit deze tabel komen een aantal aardige zaken naar voren:

- Zanglijstertrek was eind oktober uiteraard zo goed als voorbij;
- Er was die dag trek van Kolgans op alle vier posten. Gebrande Kamp en de Kampen scoorden duidelijk hoger dan de twee andere posten: is dit het effect van de Maas?
- Op alle posten ook aardige trek van de Kievit. De Hamert en de Kampen telden er wat meer, de andere posten wat minder.
- Op alle vier posten was bijna evenveel trek van de Houtduif met uitzondering van De Hamert. Deze meer zuid-oostelijk gelegen telpost pikte die dag een mooie golf houtduiventrek mee.
- De getelde aantallen Veldleeuwerik waren op alle vier posten op die dag wel niet erg hoog maar het aantal getelde vogels ontliep elkaar niet erg veel.
- De Graspiepertrek is eind oktober ook aardig voorbij maar toch werden op de Gebrande Kamp en op de Kampen nog ruim 60 vogels geteld. Op het Maldens Vlak en op De Hamert werd slechts een heel klein aantal gezien.
- Deze dag was er ook aardige trek van Koperwiek. De Hamert telde er wat meer en de Kampen wat minder. Op de Gebrande Kamp en op het Maldens Vlak telden de tellers elk bijna een gelijk aantal Koperwieken van rond de 1000.
- Spreeuwentrek was er ook op 31 okt. Ook hier scoorde De Hamert weer het hoogste met de Kampen op een goede tweede plaats. De Gebrande Kamp en het Maldens Vlak zaten op ongeveer een gelijk niveau van rond 100 vogels.
- De vinkentrek was niet erg spectaculair (zoals in het hele najaar) maar wel aardig gelijk op de vier posten.
- Ook trek van Rietgors op alle vier posten met een uitschieter naar boven op De Hamert en naar beneden op de Kampen.

Op 31 oktober 2009 leverde de simultaantelling van de vier trektelposten van de VWG dus zowel interessante overeenkomsten als verschillen op. De heftige Houtduiventrek op De Hamert is verklaarbaar door de ligging van De Hamert. De onder normale omstandigheden op die post al goed waarneembare trek van de Houtduif kan met oostelijke wind op De Hamert extra aantallen opleveren. Voor de overige tien hier besproken vogels zijn de verschillen in aantallen getelde trekkers niet echt spectaculair. Voor een deel kunnen deze verschillen te maken hebben met de verschillen in het aantal teluren op die dag. Wanneer in een volgend telseizoen simultaandagen georganiseerd zouden worden met goed vergelijkbare omstandigheden dan zou dat wel eens aardige resultaten kunnen opleveren.

De krenten in 2009

Ondanks de onderlinge verschillen hadden alle telposten gemeen dat er op alle plekken zeer speciale momenten waren te beleven. Zo kwam er op onze juniorpost (De Kampen) een Zwarte zee-eend voorbij, de eerste trekker voor het VWG gebied. Daar kwam ook de enige Pontische meeuw voorbij van 2009. De Zwarte specht was de 4e voor de VWG

(waarvan er ook 2 dit jaar op het MV). En met 42 exemplaren heeft deze post zeker kans de waterpieperplek van de regio te gaan worden.

Dat De Hamert een verbazingwekkende post is gebleken werd ook in het najaar van 2009 weer onderstreept met een Slangenarend, 47(!) Boomvalken, een Morinel, 37 Duinpiepers en vier IJsgorzen. Kijkt u zelf maar eens op www.trektellen.nl welke hoogtepunten we nog vergeten zijn en wat er in het voorjaar is langsgelopen...

Op de Gebrande Kamp vertoonde de teller dezelfde dip als de trekvogels, maar in dik 70 uur werden als hoogtepunten toch een Kleine zilverreiger, Bokje, Groene specht, twee Grote piepers, twee Klapeksters en een Sneeuwgorz gevinkt. En 'Havik-man pakt bijna Groene specht' (31 okt.), 'absurd vroege Kolganzen' (29 aug.) zijn natuurlijk ook niet te versmaden.

De 'grande dame' van de regio (Zweefvliegveld Maldens Vlak), de enige post waar zaken enigszins in historisch perspectief kunnen worden geplaatst, werd vereerd met het bezoek van een Zeearend (VWG telpost-primeur), drie Morinelplevieren, een Velduil, twee Zwarte spechten, maar liefst 958 Gele kwikken (het record van verleden jaar van 800 exx. verbrekend), drie IJsgorzen en een Sneeuwgorz.

Samenvatting

Samenvattend kunnen de volgende opmerkelijke kenmerken van het trektelnajaar van 2009 genoemd worden:

1. Op het Maldens Vlak is afgelopen najaar een geringere telinspanning geleverd dan in voorgaande jaren. Op de Gebrande Kamp werd zelfs substantieel minder geteld (ruim 1/5 van de tijd die verleden jaar werd geteld).
2. Het totaal aantal getelde vogels op het Maldens Vlak vertoonde een historisch dieptepunt. Ook op andere vergelijkbare telposten lag het aantal getelde trekvogels aanmerkelijk lager. Veel noordwestenwind waardoor veel trek niet zichtbaar was en weinig oostenwind waardoor veel trek waarschijnlijk een oostelijker baan bleef volgen.
3. Vooral geringere trek van 'big four' droeg bij aan het laag totaal aantal getelde trekvogels op het Maldens vlak.
4. In september werd de vierde telpost in het VWG werkgebied (de Kampen) begonnen, bij Gassel aan de Maas. De ligging en de telpost-biotoop van de vier telposten verschillen sterk hetgeen zeker van invloed is op de resultaten op deze posten.
5. Telinspanning op de vier telposten in het VWG werkgebied liep sterk uiteen. Vergelijken van telresultaten kan daardoor alleen met grote omzichtigheid.
6. Totaal aantal getelde vogels en het aantal getelde soorten liepen op de vier posten sterk uiteen. De Hamert scoort over het algemeen duidelijk hoger dan de andere posten.
7. Het aantal getelde vogels per teluur lag op De Hamert en Gebrande Kamp duidelijk hoger dan op de twee andere posten.

8. Op De Hamert werden in verhouding veel Graspiepers en Kneuen geteld. Op het Maldens Vlak zagen de tellers relatief veel Veldleeuweriken. De Gele kwikstaart werd veel geteld op De Hamert en het Maldens Vlak.

9. Achteraf bleek dat er op vier dagen in het najaar van 2009 op alle vier posten werd getrekteld. De telresultaten op deze 4 simultaan-teldagen bleken grote verschillen te vertonen. Alleen op 31 oktober waren veel overeenkomsten te zien in de trek over de vier posten.

Aanbeveling

Er zijn nu vier trektelposten in het werkgebied van Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o. Dit kan als een luxe positie worden beschouwd. Komende jaren zou dan ook geprobeerd moeten worden hier meer voordeel uit te halen. Voor de hand ligt het om de lange reeks trektellingen op het Zweefvliegveld Maldens Vlak (voorheen Mulderskop) zo goed mogelijk voort te zetten. Daarnaast zou een poging gedaan moeten worden een aantal simultaantellingen te organiseren. Uiteraard zullen de telinspanningen per telpost ook gedurende de komende jaren blijven verschillen. Maar er zouden tijdig een aantal simultaan teldagen vastgesteld moeten worden waarop de telomstandigheden maximaal vergelijkbaar zijn. Deze dagen zouden zo gekozen moeten worden dat ze vallen binnen de piekperiode van verschillende bulksoorten. Verder dienen begin- en eindtijd van de telling gelijk te zijn, registratie van de trek dient afgestemd te worden (registratie per uur of halfuur) en per post zouden meerdere tellers aanwezig moeten zijn. Dat zou een interessante vergelijking van de vogeltrek op de vier telposten mogelijk moeten maken.

Hiermee sluiten we aan bij het pleidooi voor meer standaardisatie dat in het artikel van van Turnhout *et al.* wordt onderbouwd (te downloaden als pdf van de SOVON-site).

Dank

Onze dank gaat uit naar Gerard Troost voor het beschikbaar stellen van de data van de vier telposten van www.trektellen.nl in een door de schrijvers gevraagd formaat. Fred Hustings leverde belangrijk commentaar en waardevolle aanvullingen op dit artikel; hiervoor onze hartelijke dank.

En natuurlijk bedanken we ook alle tellers op die vier unieke telposten in ons werkgebied. Want zonder hen natuurlijk geen artikelen als deze!

Literatuur

VAN TURNHOUT, C. & VAN WINDEN, E. & TROOST, G. & KOFFIJBERG, K. & HUSTINGS F. 2009. Veranderingen in timing van zichtbare najaarstrek over Nederland: een pleidooi voor hernieuwde standaardisatie van trektellingen. *Limosa*, 82.2. 2009: 68-78

(download: http://www.sovon.nl/pdf/Limosa_82-2-2009_68-78_Van_Turnhout.pdf)

BINGLEY, M. 2008. Trektellen najaar 2007: meer telposten, minder vogels *De Mourik* 2008-1: 23-29



Voor alweer het zesde jaar op rij organiseert de Vogelwerkgroep Nijmegen een natuurfotowedstrijd. De wedstrijd is bedoeld om de natuur in en rondom Nijmegen letterlijk 'in the picture' te zetten en om (amateur)natuurfotografen uit de regio een podium te bieden om hun werk aan een breder publiek te tonen. De hoofdprijs bestaat uit eeuwige roem en de felbegeerde Gouden Bevertak. Deze wisseltrofee is momenteel in het bezit van Harvey van Diek die de wedstrijd in 2010 won met een schitterende foto van een vliegende Oranje Luzernevlinder.

Meedoen staat voor iedereen open en deelname is eenvoudig. Alle foto's mogen worden ingezonden, mits deze in 2010 zijn genomen en wel binnen de grenzen van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Nijmegen. Dit gebied omvat het Rijk van Nijmegen en het Land van Cuijk. Inzenden kan in de categorie 'Vogels' of in de 'Vrije categorie' (andere diergroepen, planten, landschappen en abstracte onderwerpen). De foto's moeten uiterlijk vòòr 31 januari 2011 digitaal worden ingestuurd naar de vogelwerkgroep fotowedstrijd@vogelwerkgroepnijmegen.nl.

Kijk voor het volledige wedstrijdreglement op: www.vogelwerkgroepnijmegen.nl.

De foto's zullen worden beoordeeld door het internetpubliek én door een vakjury. De beste 12 foto's uit beide categorieën worden professioneel afgedrukt door Foto Verweij Nijmegen en zullen vanaf maart 2011 worden geëxposeerd in het Natuurmuseum Nijmegen. De prijsuitreiking van de Gouden Bevertak zal plaatsvinden bij de opening van de expositie.



Gouden Bevertak-winnaar 2010.

Foto: Harvey van Diek



Tot zeker 15 okt. verbleven **Geoorde futen** op het Reindersmeer, waar op 18 juli een maximum van 62 werd geteld. Bij Langenboom werd nestindicerend gedrag waargenomen. Na publicatie in de Gelderlander van een op 12 aug. gefotografeerde 'roerdomp' in een tuin aan het Penningkruid in Cuijk werd duidelijk dat het om een onvolwassen **Kwak** ging. Een ander vloog 1 sep. 's nachts roepend rond in de Ooijse Graaf. Een ongeringde **Koereiger** verbleef 18 aug. bij de Kraaienbergse Plassen. Een drietal **Kleine zilverreigers** werden waargenomen: op 2 juni bij KBP 7, op 21 aug. in de Afferdense Waarden en van 24 aug. tot 21 sep. in de Millingerwaard. **Purperreigers** trokken 21 juli over de Millingerwaard, 8 aug. over de Erlecomse Waard en 16 aug. over de Duivelswaai bij Weurt. Tussen de circa vijftien waarnemingen van de **Zwarte ooievaar** zaten twee pleisteraars op 27 en 28 juni op de Hamert. Op 25 okt. trok een latertje over Grave. Het broedgeval van de **Lepelaar** op de Oude Waal is eerder al in deze Mourik beschreven. Het maximum aan pleisteraars (37) zat hier op 6 aug. Een eerder elders in het land gemeld vijftal **Rosse fluiteenden** hingen van 25 juni tot 21 okt. rond op de Hamert. Vijf mogelijke **Taigarietganzen** werden 13 okt. gefotografeerd bij Princepeel. Twee **Kleine rietganzen** trokken 25 sep. naar het noordwesten over de Gebrande Kamp, vier passeerden 9 okt. het Maldens Vlak. Twee liepen op 29 en 30 okt. langs de Ceresweg bij Bleijenbeek. **Dwergganzen** werden gemeld in aug. op de 13^e bij Middelaar en de 16^e op de Hamert. September was goed voor waarnemingen op de 22^e langsvliegend bij Cuijk en een dag later een ter plaatse bij Middelaar. Bij Beers liep er 23 okt. een. Een ♂ **Smient** bleef tot halverwege aug. in het Zwanenbroekje in de Ooij rondhangen. De eerste wintergasten druppelden vanaf 21 aug. ons gebied weer binnen. Een ♂ **Krooneend** zwom 18 okt. eerst op de Kaliwaal om een dag later in de Millingerwaard op te duiken. Niet bepaald makkelijk was het ♀ **Eider**, welke van 5 aug. tot 12 okt. op de Kaliwaal verbleef. Fraai, maar afstandelijk was de adult zomerkleed ♂ **Zwarte zee-eend** van 5 tot 9 aug. op de Kaliwaal in de Ooij. Nog acht waarnemingen van de **Zwarte wouw** kwamen tussen 6 juni en de laatste vrij late op 16 okt. over Wijchen binnen. Er trokken dit najaar leuke aantallen van de **Rode wouw** over ons werkgebied. Zo noteerde De Hamert op 3 okt. negen trekkers (juni-okt. totaal 15ex). Op 17 okt. mocht telpost De Kampen een **Zeearend** noteren die in noordoostelijke richting verdween. **Grauwe kiekendieven** trokken 15 aug. langs De Kampen en 30 aug. over Malden. In de eerste week van oktober werden honderden **Buizerds** onze kant opgedreven, zo trokken 1 okt. er 275 over het Maldens Vlak. Op 17 okt. trokken wederom honderden Buizerds zuidwaarts over ons werkgebied. Met de tweede rush aan Buizerds kwamen ook de eerste **Ruigpootbuizerds** over ons werkgebied: op 17 okt. vloog een



Drie van de vijf Rosse fluiteenden, Hamert (L), 21 aug. '10.

Foto: Harvey van Diek.

juveniel over De Hamert, een dag later trok er een langs Sint Anthonis en op 31 okt. zat er een bij het Grote grindgat, Weurt. De afgelopen maanden passeerden tientallen **Visarenden** passeerden ons werkgebied. De laatste trok op 25 over de Klompenwaard. Op silhouet, en daarom ietwat gewaagd, was de determinatie van een **Roodpootvalk** 21 aug. langs het Maldens Vlak. Het **Smelleken** langs Breedeweg op 3 sep. was de eerste uit een reeks van zo'n dertig waarnemingen tot 31 okt, voornamelijk vanaf de telposten. De allerlaatste **Boomvalk** trok op 9 okt. zuidwaarts over de Hatertse Hei in Nijmegen. Tussen 1 en 28 juni werden nog elf roepende **Kwartels** gehoord, voornamelijk in de Kop van Limburg. Een **Kwartelkoning** raspte vanaf 9 juni naar een vrouwtje in de Waalstrang bij Lent, maar hield het klaarblijkelijk na 24 juni voor gezien. Op 3 aug. werd bij de Horst nog een latertje gehoord. Intrigerend is het duo **Kraanvogels**, die van 13 tot 18 juli op de Hamert verbleef. Succesvolle broedgevallen van **Kluut** werden gemeld uit de Loonse Waard en in de Liendense Waard bij Batenburg. Tussen 1 juni en 2 okt. werden zo'n 25 meldingen van de **Bontbekplevier** gedaan. Het hoogste aantal, 17, foerageerde 7 juni op de Hamert. Liefst drie **Morinelplevieren** werden overtrekkend opgemerkt: op 18 aug. roepend over KBP 5, op 1 sep. over het Maldens Vlak en op 4 sep. over de Hamert. Enkele tientallen waarnemingen van de **Goudplevier** kwamen binnen, voornamelijk via de trektelposten. Elf waarnemingen van de **Zilverplevier** kwamen binnen. Hierbij zaten pleisteraars op 18 en 19 okt. bij de Kaliwaal en van 24 tot 31 okt. in de Bemmelse Polder. Bij KBP 5 foerageerde 1 juni een adult zomerkleed **Kanoet**, twee verbleven 18 sep. in de Waalstrang bij Lent en op 27 sep. liep er een bij KBP 7. Leuk was het pleisteren van een **Drieteenstrandloper** bij KBP 7 tussen 12 en 14 sept. Drie drieteentjes dreten 14 sep. langs de randen van de Leemput bij Milsbeek, de volgende dag zat er hier nog een. **Kleine**

strandlopers liepen 12 en 13 aug. in de Ambtswaard bij Bemmelen, 18 aug. bij KBP 5, 4 sep. in de Millingerwaard, 13 sep. bij de Kaliwaal en een juveniel van 9 tot 11 okt. bij de Kraaienhof in de Ooijpolder. Twee **Temmincks strandlopers** verbleven 19 en 20 aug. bij de Oude Waal in de Ooij en op 1 en 2 sep. trok er een over de Hamert. Vier **Krombekstrandlopers** foerageerden 16 aug. bij KBP 5, een juveniel verbleef van 6 tot 11 sep. op het grindgat bij Mill. De eerste vier **Bokjes** voor dit najaar vlogen 1 okt. gezamenlijk over het Nieuwe Heerenven. Een overvliegende **Rosse grutto** werd 7 aug. over De Horst bij Groesbeek gemeld. Twee trokken 11 sep. over de Hamert, vijf op 25 sep. over de Gebrande Kamp. Een adulte **Steenloper** foerageerde 18 aug. op de slikranden van KBP 7. Van korte duur was de aanwezigheid van twee, met een matige foto vastgelegde, **Rosse franjepoten** 22 okt. op het Nieuwe Heerenven. Een test voor een nieuwe trektelpost aan de noordzijde van de Sint Jansberg werd 3 sep. beloond met een overvliegende **Kleine jager**. Vijf adult winterkleed **Dwergmeeuwen** werden 22 sep. opgemerkt boven het Grote grindgat bij Weurt. Over de Ooijse Graaf vloog 28 aug. nog een **Zomertortel**, de laatste trok 12 sep. over de Hamert. **Halsbandparkieten** trokken 10 aug. over De Kampen en 20 okt. over het Maldens Vlak. Waarschijnlijk dezelfde **Velduil** die 4 okt. over Natuurplaza in Nijmegen vloog, verbleef de volgende dag op zweefvliegveld Maldens Vlak. Op 13 okt. trok er een naar noordwest over de Kuilen bij Langenboom en 31 okt. hing er een rond bij Groesbeek. Het sonore zomerse geratel van **Nachtzwaluwen** op diverse heidevelden werd afgesloten met een vogel op het wegdek bij de Kleine Vilt, Beugen in de avond van 25 sept. Een late **Gierzwaluw** trok op 25 sep. over dezelfde De Hamert. Met regelmaat kwamen waarnemingen van **Ijsvogels** binnen, maar het aantal (mogelijke) broedgevallen bleef echter spaarzaam. Aan de oostkant van het dorp Nieuw-Bergen werd tussen 6 en 9 juni diverse malen een roepende **Hop** gezien en gehoord. Na een vangst bij de CES in de Ooijpolder op 2 sep. werden nog **Draaihalzen** gemeld op 2 sep. in Nijmegen, op 9 sep. op de Mulderskop en op 13 sep. in Wijchen. Naast de Wylerberg lijken nu ook de Sint Jansberg en het bos langs het Geldernsch-Nierskanaal bij De Hamert definitief door de **Middelste bonte specht** bezet. Opmerkelijke waarnemingen buiten deze gebieden zijn het roepende exemplaar op 2 juli in de Professorenbuurt in Nijmegen en de doortrekker 29 okt. over het Pikmeeuwenwater op de Hamert. Tussen overtrekkende Veldleeuweriken werd tweemaal een **Strandleeuwerik** gehoord, op 4 okt. over het Maldens Vlak en op 20 okt. over. Stug blijven trektellen leverde de Hamert op 4 en 30 okt. de volgende twee **Grote piepers** voor ons werkgebied op. In aug. en sep. kwamen vanaf de trektelposten acht **Duinpiepermeldingen**, waaronder een groep van drie op 21 aug. over het Maldens Vlak. Over de Duivelswaai vloog er een op 22 aug. Het Maldens Vlak kreeg tweemaal bezoek van



Pestvogel, Wijchen, 31 okt '10.

Foto: Menno Homman.

een passerende **Roodkeelpieper**, op 4 sep. en 9 okt. kon er een genoteerd worden. Een **Noordse kwikstaart** werd 11 juni gefotografeerd in de Ambtswaard bij Bommel. Het HD-gemaal in de Ooij kende wederom een geslaagd broedgeval van de **Grote gele kwikstaart**. Het was het wachten er op, maar 27 okt. dook ook de **Pestvogel** in ons werkgebied op, en wel met vijf in Wijchen zuid. Tot 31 okt. waren er hier twee regelmatig fraai te bewonderen. Op 28 okt. werden op deze locatie er kort 18 gezien. Over de Nijmeegse wijk Lindenholt vlogen er 51 op 29 okt, dezelfde dag trokken er tien over Beuningen. Op 31 okt. zaten er 16 kort in de Hatertse Hei in Nijmegen en vloog er een roepend over telpost De Kampen. Tot vijf **Zwarte roodstaarten** verbleven zeker tot eind oktober bij Natuurplaza op het universiteitsterrein in Nijmegen. In Rijkevoort zat er 29 okt. nog een. Tussen 25 sep. en 30 okt. noteerden de telposten de volgende aantallen **Beflijsters**: Hamert (19), Maldens Vlak (12) en De Kampen (6). Op 5 okt. trok er een over de Heemtuin van Malden en 6 okt. passeerden er twee de Gebrande kamp. Zeer leuk is natuurlijk het wederom opduiken van een zingende **Graszanger**, ditmaal bij het Nieuwe Heerenven. Helaas was z'n verblijf niet zo lang: van 23 tot 28 sept. Liefst twee **Snorren** werden dit najaar op de CES gevangen, op zowel 10 aug. als 6 sep. vloog een eerstejaars de netten in. Het mannetje **Rietzanger** bij de Kraaienbergse Plassen bleef tot zeker 9 aug. doorzingen, bij het Zwanenbroekje werd er 9 aug. nog een gezien. Liefst 53 Rietzangers gingen door ringershanden op de CES in de Ooijpolder, de laatste hing 22 sep. in de netten. Een zingende **Grote karekiet** verbleef 3 juni in een strook riet bij industrieterrein Bijsterhuizen in Nijmegen. Een, helaas matige, geluidsopname van een zingende **Orpheusspotvogel** werd 22 juni gemaakt bij de haven van 't Leuken. De negende of tiende **Bladkoning** voor ons werkgebied vloog 5 okt. de netten van de CES in de Ooij in.



*Daurische klauwier, Aijon (L), 31 okt. '10.
Foto's: Piet Smeets / waarneming.nl*

Helaas werd deze eerstejaars vogel niet gefotografeerd. Een **Grauwe vliegenvanger** op 18 okt. langs het Pikmeeuwenwater op de Hamert was een erg late. Niet alleen vloog 18 okt. een ♀ **Baardman** in de CES-netten in de Ooij, ook trokken er twee over De Hamert. Bij Tiengeboden in de Ooij riep er 25 okt. een. Overtrekkende **Buidelmezen** werden gehoord op 16 en 22 sep. (drie) over De Hamert, en op 4 okt. over De Kampen en 5 okt. over KBP 5. De laatste **Wielewalen** trokken 12 aug. over de Hamert (twee) en bij de Radioplassen van Stevensbeek riep er 17 aug. nog een. Zeer spectaculair was een door Piet Smeets op 31 okt. als Grauwe klauwier ingediende foto op Waarneming.nl in de uiterwaarden bij Aijen. Uit de foto werd duidelijk dat het om een eerste winter 'isabelklauwier' spec ging, waarschijnlijk een **Daurische klauwier**. De vogel bleek helaas de volgende dag vertrokken. Een adult ♂ **Grauwe klauwier** verbleef 25 juni op de Bergerheide. Een juveniel zat van 8 tot 10 aug. in de Millingerwaard en 20 aug. foerageerde een juveniel bij het Grindgat van Weurt. Eveneens een onvolwassen zat 21 aug. in de Afferdense en Deestse Waarden en op De Hamert. In de Kop van Limburg zouden een of meerdere broedgevallen hebben plaatsgevonden. Een overvliegende mogelijke Grauwe klauwier werd 29 sep. bij De Pas, Bemmeler gemeld. De eerste **Klapeksters** arriveerden in de tweede week van oktober. Ook in de Klompenwaard en de Millingerwaard zat (dezelfde?) er een. In september en oktober werden prachtige groepen **Gaaien** gezien: op De Kampen werden deze maanden 726 geteld, op het Maldens Vlak 1992 en op De Hamert maar liefst 3048, waarvan 1178 op 26 sept. **Noordse kauwen** werden gezien op 1 juni in Brakkenstein en 3 juni in Heijendaal, beide Nijmegen en 9 aug. in het dorp Beek. Na een **Raaf** op 14 sep. over KBP 8 druppelden nog een negental waarnemingen binnen, voornamelijk weer uit de bekende gebieden. Zeker vermeldenswaard is de schatting van zo'n 45.000 **Spreeuwen** die in een breed front telpost De Kampen op 10 okt. passeerden.



Juveniele Roze spreeuw, Appeltern, 5 okt. '10. Foto: 'Corpus' fotografie, Will de Kleijn/ waarneming.nl.

Van een ander kaliber was de juveniele **Roze spreeuw**, welke 5 okt. in een boom bij Appeltern zeer fraai werd gefotografeerd. Over de Duivelswaai bij Weurt kwam 21 sep. de eerste **Keep** binnen. Het dagrecord voor het Maldens Vlak ging met 4020 op 30 okt. aan gort, De Hamert ging er subtiel overheen met 7939 doortrekkers. Over het Pikmeeuwenwater trok 22 sep. en 4 okt. een **Europese kanarie**, op 7 okt. verbleef een zingende ♂ in Malden, 9 okt. deed Maldens Vlak een duit in het zakje en De Kampen bleef niet achter met een doortrekker op 18 okt. De eerste **Barmsijs spec.** dit najaar werd 23 sep. op het Maldens Vlak opgemerkt. Alleen de telpost op de Hamert wist daarna hogere dagaantallen binnen te halen. Vijf **Kleine barmsijzen** waren 21 okt. kort ter plaatse bij het Pikmeeuwenwater. Een kleine invasie aan **Kruisbekken**, die zich vanaf juni leek af te tekenen door wat grotere groepen die passeerden, zette niet door. In de vorige rubriek niet vermeld, maar wel het wel waard is de zingende **Roodmus** op 27 mei bij de Duivelswaai bij Weurt. Eerste **'Trompet'**, of ook wel **'Komi'-goudvinken** trokken 31 okt. roepend over De Kampen. Gelijk aan het landelijk beeld werden ook flink wat **IJsgorzen** in ons werkgebied opgemerkt. De Hamert telde alleen al 14 doortrekkers. De Kampen noteerde er vier en Maldens Vlak kwam er wat bekaaid af met slechts een trekker. Op 9 okt. verbleef er een in de Bemmelse Polder. De Hamert kende doortrekkende **Ortolanen** op 4, 11 en 26 sept, De Kampen was 5 sep. goed voor een mogelijk ex en 10 sep. was er een kortstondig ter plaatse bij een nieuwe trektelpost bij de Sint Jansberg. Te kort van duur waren de twee mogelijke exemplaren 11 sep. over Maldens Vlak. Na de ontdekking van een Graszanger werd een klein uurtje later op 23 sep. ook een **Grauwe gors** bij het Heerenven op de Hamert gevonden. Andere solitaires trokken 29 okt. over De Hamert en een dag later over het Maldens Vlak.



Rode Wouw, Circul-west, 18 okt. '10.

Foto: Menno Hornman

Activiteitenagenda januari - maart 2011

Januari 2011

-Zaterdag 8 januari: Nieuwjaarsexcursie, nadere info volgt via de website

-Zondag 16, 23 en 30 januari: Ganzenexcursies door de Gelderse Poort.
Georganiseerd door het Natuurmuseum Nijmegen, aanvang 12.30 uur, met een bus gaat men door de Ooijpolder en Duffelt met koffiepauze op de Zeelandsche Hof.
Kosten €14,- per volwassene/ €10,- voor kinderen tot 15 jaar. Opgeven hiervoor kan bij het museum, 024-3297070

-Vrijdag 28 januari: Presentatie van het Jaaroverzicht 2010. Wat is er allemaal gezien in 2010? Door Harvey van Diek, SOVON in Natuurplaza (Mercator III) vanaf 19.30 uur. Graag een mail aan harvey.vandiek@sovon.nl als je van plan bent om te komen.

Februari 2011

-Zaterdag 12 februari: Dagexcursie Zeeland.
Vertrek om 07.00 uur bij Hollandsch Gemaal. Aanmelden hiervoor kan bij Jos van Oostveen, josvanoostveen@gmail.com 06-51512985

- Zondag 6, 13 en 20 februari: Ganzenexcursies door de Gelderse Poort.
Georganiseerd door het Natuurmuseum Nijmegen, aanvang 12.30 uur, met een bus gaat men door de Ooijpolder en Duffelt met koffiepauze op de Zeelandsche Hof.
Kosten €14,- per volwassene/ €10,- voor kinderen tot 15 jaar. Opgeven hiervoor kan bij het museum, 024-3297070

Maart 2011

Maandag 28 maart, ALV Algemene Leden Vergadering VWG Nijmegen
Aanvang 20.00 uur in de Natuurplaza, Toernooiveld 1 (gebouw Mercator 3 op het universiteitsterrein), Nijmegen.